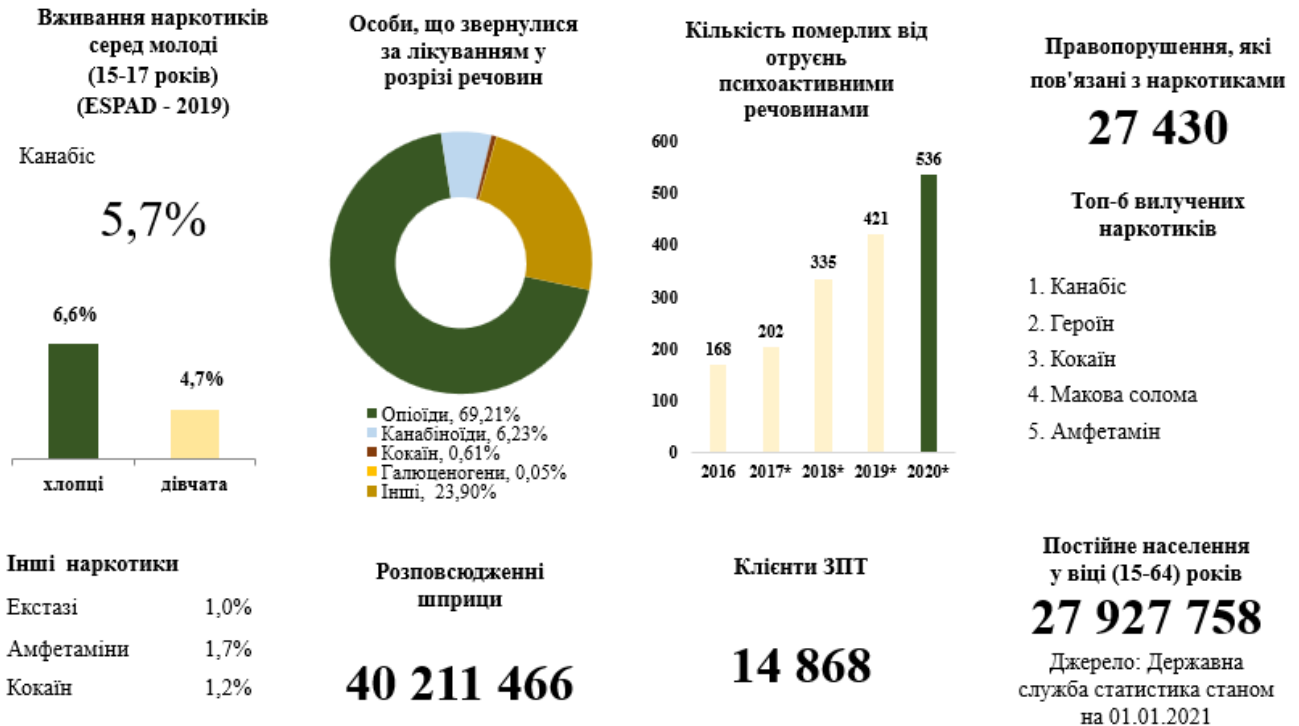


ЗВІТ
щодо наркотичної та алкогольної
ситуації в Україні
за 2021 рік
(за даними 2020 року)

Звіт щодо наркоситуації в Україні за 2021 рік

У цьому звіті подано загальний огляд стану наркотичної ситуації в Україні. Статистичні дані та інформація наведені за даними 2020 року.

Короткий огляд проблем щодо наркотиків в Україні



Примітка: Представлені дані відповідно до рекомендованих показників ЄМЦННЗ (пацієнти, смерті від отруєнь, проблемне вживання наркотиків, розповсюдження шприців та правопорушення, які пов'язані з наркотиками), які затверджено в Україні постановою Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 689. Інформація щодо поширеності та тенденцій вживання психоактивних речовин та алкоголю серед молоді від 15 до 17 років в Україні наведена за результатами дослідження 2019 року в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD»

* З 2017 року за рекомендаціями ЄМЦННЗ показник смертей від отруєнь психоактивними речовинами був розрахований з урахуванням певних кодів МКХ-10, а саме: X41 (в поєднанні з T40.0-9 та T43.6); X42 (в поєднанні з T40.0-9 та T43.6); X61 (в поєднанні з T40.0-9 та T43.6); X62 (в поєднанні з T40.0-9 та T43.6); Y11 (в поєднанні з T40.0-9 та T43.6); Y12 (в поєднанні з T40.0-9 та T43.6).

ЗМІСТ

Короткий огляд проблем щодо наркотиків в Україні	1
Перелік скорочень	3
Національна стратегія боротьби з наркотиками та координаційні механізми її реалізації .	4
<i>Національна стратегія боротьби з наркотиками</i>	4
<i>Національні координаційні механізми</i>	6
Державні витрати	6
Закони про наркотики і правопорушення пов'язані з наркотиками	7
<i>Національні закони про наркотики</i>	7
Порушення законодавства у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин	9
<i>Адміністративна відповідальність</i>	9
<i>Кримінальна відповідальність</i>	10
Вживання наркотиків	12
<i>Поширеність і тенденції</i>	12
<i>Вживання речовин серед 15-17 річної учнівської молоді</i>	12
<i>Вживання наркотиків, що відносяться до групи високого ризику, та тенденції</i>	13
Шкода від наркотиків	14
<i>Інфекційні захворювання, які пов'язані зі вживанням наркотиків</i>	14
<i>Смерті, пов'язані зі вживанням ПАР та отруєнням ними</i>	15
Профілактика	20
<i>Профілактичні заходи</i>	20
Зменшення шкоди	27
<i>Зменшення шкоди від наслідків вживання наркотиків не за медичним призначенням</i>	27
<i>Заходи зі зменшення шкоди</i>	27
Лікування розладів психіки та поведінки внаслідок вживання ПАР	29
<i>Система лікування</i>	29
<i>Забезпечення лікуванням</i>	29
ЗПТ в Україні	31
Вживання наркотиків у в'язницях	31
Гарантії якості	33
Дослідження, пов'язані з проблемами наркоманії	34
Ринки наркотиків	34
Діяльність правоохоронних органів	39
Основні дані	43
Законодавство України щодо алкогольних напоїв	46
Лікування розладів психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю	46
Смертність, пов'язана із вживанням алкоголю та отруєння ним	48
Вживання алкогольних напоїв серед підлітків (14-17 років)	49
Законодавство України щодо азартних ігор	50
Залежність від азартних ігор	51
Узагальнений висновок	55
Пропозиції щодо удосконалення системи моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації в Україні	55

Перелік скорочень

Бюро судмедекспертизи	Бюро судово-медичної експертизи
Держстат	Державна служба статистики України
ДУ «ЦПЗМНА»	Державна установа «Центр психічного здоров'я і моніторингу наркотиків та алкоголю Міністерства охорони здоров'я України»
ЗПТ	Замісна підтримувальна терапія
КК	Кримінальний кодекс України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
ЛВНІ	Люди, які вживають наркотичні засоби ін'єкційним шляхом
Мінмолодьспорту	Міністерство молоді та спорту України
Мінсоцполітики	Міністерство соціальної політики України
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я України
МОН	Міністерство освіти і науки України
Нацполіція	Національна поліція України
Отруєння	Зовнішні причини смерті, пов'язані із вживанням ПАР
Офіс ГПУ	Офіс Генерального прокурора України
ПАР	Психоактивні речовини
СБУ	Служба безпеки України
Стратегія	Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року
ESPAD	Міжнародний проект «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин»

Національна стратегія боротьби з наркотиками та координаційні механізми її реалізації

Національна стратегія боротьби з наркотиками

У рамках виконання [Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року](#) у 2019 році Урядом, розпорядженням № 56-р, було затверджено план заходів на 2019-2020 роки з реалізації Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року (далі – План). План спрямовано на вирішення питань щодо активізації діяльності суб'єктів наркополітики в частині здійснення відповідних заходів та прийняття нормативно-правових актів щодо удосконалення системи контролю за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, недопущення їх витоку у незаконний обіг і водночас забезпечення доступності наркотичних лікарських засобів для хворих, актуалізації боротьби з організованою наркозлочинністю, корупцією та наркобізнесом, подальшого удосконалення законодавства у цій сфері.

На виконання Плану у 2020 році було проведено відповідні заходи із зменшення шкоди від наслідків зловживання психоактивними речовинами, вирішення питань медико-соціального спрямування та прийнято ряд нормативно-правових актів.

У 2019 році на державному рівні запроваджено систему моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації в країні шляхом прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 689 «Питання проведення моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації в Україні» (далі – [постанова КМУ 689](#)), якою затверджено порядок подання та збір інформації/даних, які розкривають стан наркотичної та алкогольної ситуацій, за показниками, визначеними Європейським моніторинговим центром з наркотиків та наркотичної залежності (EMCDDA), та коло суб'єктів моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації, які повинні надавати таку інформацію/дані для їх аналізу:

- загальні популяційні дослідження, проведені серед осіб за віковими групами 15-16 років, щодо поширеності, форм вживання психоактивних речовин (із зазначенням їх класу, виду, наслідків вживання);
- загальні популяційні дослідження, проведені серед осіб за віковими групами 15-64 роки, щодо поширеності, форм вживання психоактивних речовин (із зазначенням їх класу, виду, наслідків вживання);
- звернення за лікуванням, поширеність розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин;
 - проблемне вживання наркотичних засобів та психотропних речовин;
 - смертність, пов'язана з вживанням психоактивних речовин;
 - інфекційні захворювання серед осіб, які вживають наркотичні засоби та психотропні речовини ін'єкційним шляхом;
 - незаконний обіг психоактивних речовин та пов'язана з ним злочинність;
 - профілактичні заходи, спрямовані на зниження рівня вживання психоактивних речовин;
- законодавство у сфері обігу психоактивних речовин та протидії їх незаконному обігу;

- соціальна реінтеграція осіб, залежних від вживання психоактивних речовин.

З метою врегулювання питання щодо заходів державного контролю за обігом засобів і речовин, що мають психоактивну дію, недопущення їх витоку в незаконний обіг, а також запобігання вживання таких засобів і речовин не за медичним призначенням, Кабінетом Міністрів України прийнято постанову [від 02.12.2020 року № 1185](#) «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з лікарських засобів та контролю за наркотиками».

З метою підвищення доступності лікарських засобів, в тому числі і тих, що містять психоактивні речовини, для закупівель у сфері охорони здоров'я постановою Кабінету Міністрів України [від 29.07.2020 № 668](#) «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» внесено зміни до постанов:

- [від 03.06.2009 № 589](#) «Про затвердження Порядку провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, та контролю за їх обігом»;

- [від 06.04.2016 № 282](#) «Деякі питання ліцензування господарської діяльності з культивування рослин, включених до таблиці I Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого Кабінетом Міністрів України, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, придбання, реалізації (відпуску), ввезення на територію України, вивезення з території України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до зазначеного переліку»;

- [від 03.02.1997 № 146](#) «Про затвердження Порядку видачі дозволів на право ввезення на територію України, вивезення з території України або транзиту через територію України наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів».

Також Урядом прийнято постанову [від 29.04.2020 № 322](#) «Про утворення територіального органу Національної поліції», відповідно до якої утворено, як юридичну особу публічного права, міжрегіональний територіальний орган Національної поліції – Департамент боротьби з наркозлочинністю.

З метою попередження немедичного вживання наркотиків та недопущення вчинення молоддю кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, Нацполіцією затверджено наказ від 05.03.2020 року № 186 «Про організацію профілактичних заходів з протидії наркозлочинності».

З метою посилення соціального захисту осіб із залежністю від психоактивних речовин, запровадження єдиного підходу до надання таким особам соціальної послуги з реабілітації наказом Міністерства соціальної політики [від 01.10.2020 № 677](#), зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 04.12.2020 за № 1218/35501, затверджено Державний стандарт соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин.

Наказом МОЗ [від 04.12.2020 № 2806](#) «Про затвердження Змін до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 01.08.2000 № 188» доповнено:

- невеликі, великі та особливо великі розміри наркотичних засобів, що знаходяться у незаконному обігу, 10 новими наркотичними речовинами;

- невеликі, великі та особливо великі розміри психотропних речовин, що знаходяться у незаконному обігу, 167 новими психотропними речовинами;
- великі та особливо великі розміри прекурсорів, що знаходяться у незаконному обігу, 28 новими прекурсорами.

Разом з тим, Україною у 2020 році було підписано [Робочу домовленість між Міністерством внутрішніх справ України та Агентством Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів \(CEPOL\)](#). Документом передбачається підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, зокрема транскордонною, шляхом проведення спільних тренінгів для співробітників правоохоронних органів з метою підвищення та розширення знань щодо інструментів та механізмів міжнародного та європейського співробітництва в галузі правоохоронної діяльності, а також сучасних методів боротьби з різними видами злочинності, включаючи тероризм, незаконний обіг наркотиків та організовану злочинність, нелегальну міграцію та торгівлю людьми, та пов'язаних з ними досліджень. Термін дії Робочої домовленості – безстроковий.

Багатосторонні договори з цих питань у звітному періоді не укладалися.

Національні координаційні механізми

Вирішальним чинником ефективної реалізації Стратегії є координаційна функція держави, яка виконується шляхом нормативно-правового регулювання, здійснення контрольно-інспекторських заходів та запровадження механізмів взаємодії суб'єктів наркополітики (утворення міжвідомчих робочих груп, обмін інформацією, реалізація спільних проектів, проведення спеціальних операцій тощо). Головним координатором діяльності у цій сфері є МОЗ.

Державні витрати

Фінансування реалізації Стратегії здійснюється за рахунок державного, місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством. Окремо на реалізацію Плану заходів щодо виконання Стратегії кошти з Державного бюджету України не виділяються, проте суб'єкти, які формують та/або реалізують наркополітику виконують завдання та заходи, які передбачені Стратегією, в межах видатків, передбачених в Державному бюджеті України на виконання основних функцій суб'єктів наркополітики.

З 2017 року в Україні фінансування програми замісної підтримувальної терапії (далі – ЗПТ) здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету. Так, в 2020 році на закупівлю медикаментів для ЗПТ було витрачено коштів у розмірі 16 239,2 тис. грн. (527,41 тис. Євро), що у 6,4 рази більше ніж в 2019 році.

В рамках реалізації Плану переходу України від донорського фінансування програм Глобального фонду з питань протидії ВІЛ-інфекцій на державне фінансування в червні 2019 року Урядом прийнято рішення стосовно забезпечення представників груп підвищеного ризику послугами з профілактики ВІЛ за рахунок коштів державного бюджету.

Послуги з профілактики ВІЛ включають, зокрема, розповсюдження презервативів та лубрикантів, обмін та видача шприців, що буде здійснюватися серед представників груп підвищеного ризику, а саме: серед чоловіків, які мають сексуальні стосунки з чоловіками (далі – ЧСЧ); серед осіб, які надають сексуальні

послуги за винагороду (далі – СП) та людей, які вживають наркотичні засоби ін'єкційним шляхом (далі – ЛВНІ).

За 2020 рік послуги з профілактики ВІЛ (надання цільових інформаційних, освітніх та комунікаційних послуг, розповсюдження презервативів та лубрикантів, послуги тестування на ВІЛ) отримали 744 760 осіб з груп підвищеного ризику, а саме, люди, які вживають наркотичні засоби ін'єкційним шляхом, – 537 383 особи, чоловіки, які мають сексуальні стосунки з чоловіками, – 98 380 осіб, особи, які надають сексуальні послуги за винагороду, – 108 997 осіб.

Крім того, послугу щодо скринінгу на туберкульоз отримали 245 488 осіб з груп підвищеного ризику.

Обсяг використаних коштів з державного бюджету на послуги з профілактики ВІЛ у 2020 році склав – 90 917 260 грн. (2 952 818 Євро).

Закони про наркотики і правопорушення пов'язані з наркотиками

Національні закони про наркотики

Законом України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» визначено правові та організаційні засади державної політики щодо обігу в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (далі – ПАР), встановлено порядок державного контролю, повноваження органів виконавчої влади, права та обов'язки фізичних і юридичних осіб у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

В той же час Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», з урахуванням міжнародних зобов'язань, визначає систему заходів в Україні, спрямованих проти незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними, а також визначає права і обов'язки юридичних осіб і громадян у зв'язку із застосуванням цього Закону.

Цим же Законом визначено, що незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів – це діяння із культивування наркомістких рослин (рослин роду коноплі та маку снотворного), розроблення, виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, збут, ввезення на територію України, вивезення з території України, транзит через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що здійснюються з порушенням законодавства про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори.

Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зміни до нього затверджуються Кабінетом Міністрів України (постанова КМУ від 06.05.2000 № 770 із змінами) за поданням МОЗ.

Порушення законодавства у сфері обігу підконтрольних речовин, види злочинів та покарання визначені Кримінальним кодексом України (далі – КК) та Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

Кримінальна відповідальність визначена Кримінальним кодексом України та передбачена за такі діяння, наприклад як, контрабанда, незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, посів або

вирощування снотворного маку чи конопель, незаконне введення в організм, схилення до вживання наркотичних засобів, організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Адміністративна відповідальність визначена Кодексом України про адміністративні правопорушення та передбачена за незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах.

Вживання наркотичних засобів чи психотропних речовин (окрім публічного) не являється злочином.

Незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах є адміністративним правопорушенням та тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

Невеликі, великі та особливо великі розміри наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу, встановлюються МОЗ ([наказ МОЗ від 01.08.2000 № 188 зі змінами](#)).

Особа, що добровільно здала наркотичні засоби або психотропні речовини, які були у неї в невеликих розмірах і які вона виробила, виготовила, придбала, зберігала, перевозила, пересилала без мети збуту, звільняється від адміністративної відповідальності за такі дії.

Окрім того, до осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, які вчинили такі адміністративні правопорушення, можуть бути застосовані інші заходи впливу, такі як попередження чи передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

За незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту у розмірах, що перевищують невеликі, передбачено вже кримінальну відповідальність. Максимальним покаранням за такі діяння (у разі якщо вони вчинені із залученням неповнолітнього, а також якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги в особливо великих розмірах) є позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років.

Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи особою, яка раніше вчинила аналогічні злочини, або якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги у великих розмірах, караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Якщо розмір наркотичних засобів або психотропних речовини менший, аніж великий, але більше невеликого, то передбачено покарання штрафом від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років (посилення відповідальності відбулося шляхом внесення змін до Кримінального кодексу України Законом від 22.11.2018 № 2617-VIII, який набув чинності 01 липня 2020 року). Особа, яка

добровільно звернулася до лікувального закладу і розпочала лікування від наркоманії, звільняється від кримінальної відповідальності за такі дії.

В той же час, незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, караються позбавленням волі на строк від чотирьох до дванадцяти років.

Покарання залежить від розмірів наркотичних засобів чи психотропних речовин. Більш суворе покарання передбачено, якщо такі дії вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або із залученням неповнолітнього, а також за збут у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян, або збут чи передача цих речовин у місця позбавлення волі. Максимальне покарання передбачено, якщо такі дії вчинені організованою групою, або в особливо великих розмірах, або вчинені із залученням малолітнього, або щодо малолітнього.

Особа, яка добровільно здала наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги і вказала джерело їх придбання, або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом, звільняється від кримінальної відповідальності за незаконне їх виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання (якщо розмір наркотичних засобів або психотропних речовини менший, аніж великий, та не було обставин, за які передбачено більш суворе покарання).

Порушення законодавства у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин

Адміністративна відповідальність

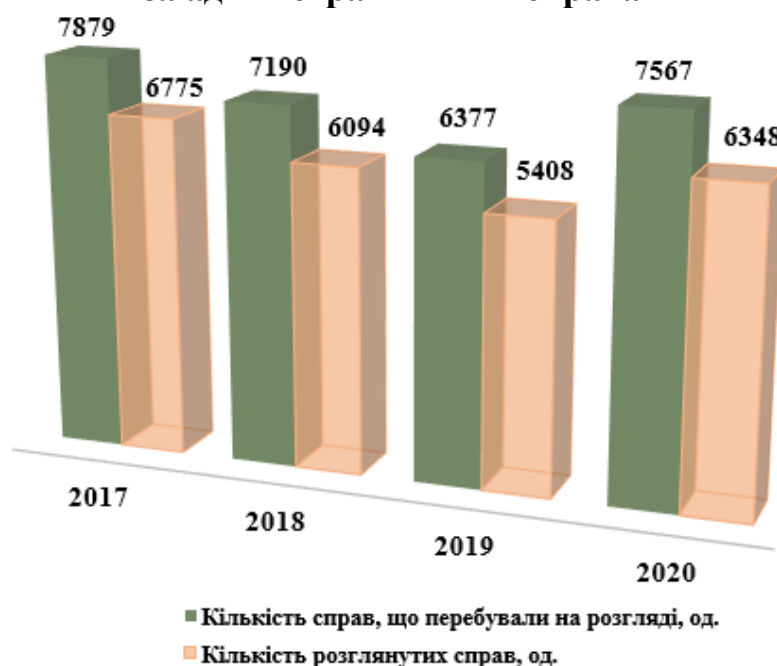
В 2020 році на розгляді в судових інстанціях перебувало 7 567 адміністративних справ, пов'язаних із незаконним виробництвом, придбанням, зберіганням, перевезенням, пересиланням наркотичних засобів або психотропних речовин *без мети збуту* в невеликих розмірах (ст.44 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

З 7 567 справ – по 6 348 прийняті рішення, з яких 58% (3 701 справа) - про накладення адміністративного стягнення та 39% (2 482 справ) – закриті (74 справи – звільнення від адміністративної відповідальності при малозначності правопорушення, 166 справ – відсутність події і складу адміністративного правопорушення, 7 справ – передано прокурору, органу досудового розслідування, 2 235 справ – закриті у зв'язку з закінченням строків накладення адміністративного стягнення).

3 450 особам накладено штраф, загальна сума якого за 2020 рік склала 2 185 609,00 грн. (70 984 євро), з яких 74% (1 618 280 грн. (52 558 євро)) – становить розмір накладеного штрафу, 26% (567 329,00 грн. (18 426 євро)) – сума штрафу сплаченого добровільно.

Кількість вилучених наркотичних засобів по адміністративним порушенням склала: в 2020 році – 2,537 кг; в 2019 році – 6,182 кг; в 2018 році – 1,8 кг; в 2017 році – 2,15 кг.

Кількість облікованих та прийнятих рішень в 2017-2020 роках за адміністративними справами



Кримінальна відповідальність

Інформація/дані по кримінальним провадженням

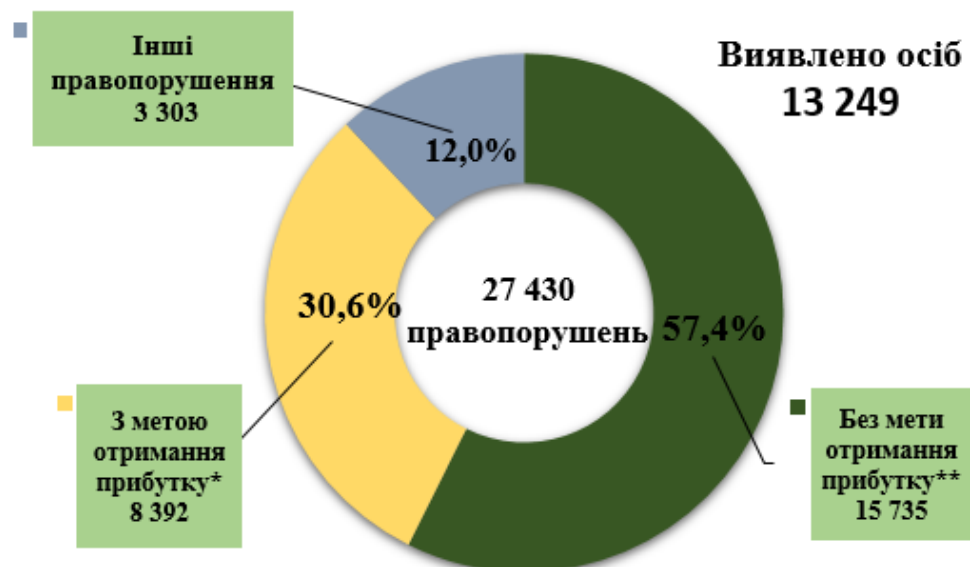
В Україні інформація стосовно злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних та психотропних речовин, наявна у вигляді 2 форм адміністративної звітності: Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення та Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. Зазначені звіти знаходяться у вільному доступі та щомісячно розміщуються на сайті Офісу Генерального прокуратура України (далі – Офіс ГПУ).

Необхідно зазначити, що наявні адміністративні дані не дають змогу встановити, які саме речовини та яка їх кількість були предметом злочину, в той же час така інформація вноситься до Єдиного реєстру досудових розслідувань, доступ до якого мають лише представники правоохоронних органів України.

Так, в 2020 році в Україні кількість облікованих кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин становила – 27 430 випадків, а кількість осіб, яким повідомлено про підозру становило – 14 278 осіб.

Із загальної кількості випадків (27 430) 57,4% випадків (15 735 (ст. 309 КК) злочини, які пов'язані із незаконним виробництвом, придбанням, зберіганням, перевезенням чи пересиланням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів *без мети збуту*; 30,6% випадків (8 392), (ст. 307 КК) – злочини пов'язані з незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням чи пересиланням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів *з метою збуту*; та 12% випадків (3 303 (ст. 305, 306, 308, 310-320 КК) – *інші злочини*.

Кількість облікованих в 2020 році кримінальних правопорушень за злочини у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин



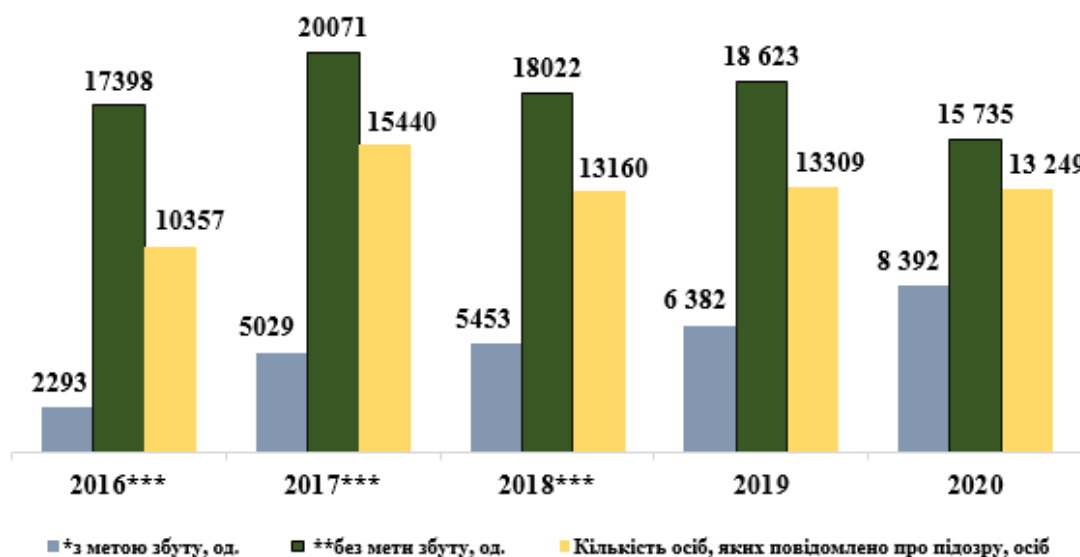
Примітка: джерело – дані Офісу ГПУ (звіти «Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення» та «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення» за 2020 рік);

*незаконне виробництво, виготовлення, придбання та зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 Кримінального Кодексу України);

** незаконне виробництво, виготовлення, придбання та зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 Кримінального Кодексу України).

Протягом 2020 року за статтями 307 та 309 КК кількість облікованих кримінальних порушень склала – 24 127 випадків, а кількість осіб, яким було повідомлено про підозру, склала – 13 249, з них без мети збуту – 9 971.

Кількість облікованих в 2016-2020 роках кримінальних правопорушень, пов'язаних зі злочинами за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту та з метою збуту (ст. 309 та ст. 307 КК)



Примітка: джерело - дані Офісу ГПУ (звіти «Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення» та «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення» за 2016-2020 рр.);

*незаконне виробництво, виготовлення, придбання та зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК);

**незаконне виробництво, виготовлення, придбання та зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 КК).

*** уточнюючі дані з урахуванням інформації усіх правоохоронних органів.

Вживання наркотиків

Поширеність і тенденції

В Україні дослідження поширеності вживання наркотичних речовин серед населення у віковій категорії 15-64 років не проводяться. Саме тому на сьогодні Україна не має повного обсягу зведеної інформації з цього питання.

Однак деякі кроки для вивчення поширеності вживання наркотиків серед певних категорій громадян здійснюються.

Так, в Україні з 1995 року на регулярній основі здійснюється опитування учнівської молоді в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD».

Останні дані про споживання різних речовин (алкоголю, тютюну, наркотиків) серед 15-17-річних учнів були отримані в 2019 році в рамках міжнародного проекту ESPAD.

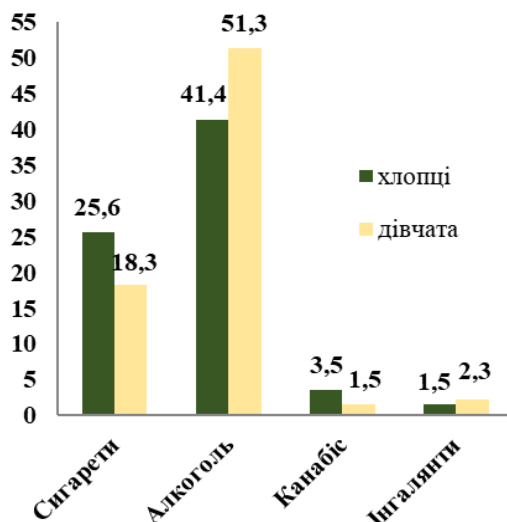
Вживання речовин серед 15-17 річної учнівської молоді



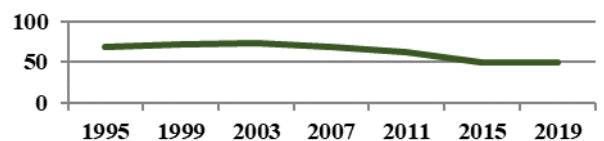
Примітка: *уточнюючі дані за 2015 рік зроблені в 2019 році, джерело дослідження ESPAD за 2019 рік.

Поширеність вживання психоактивних речовин, %

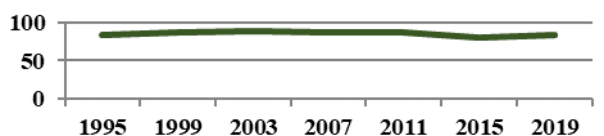
За останні 30 днів



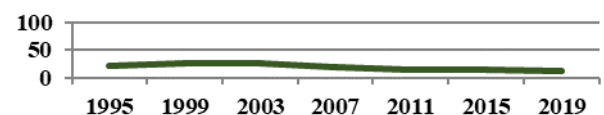
Сигарети (протягом життя)



Алкоголь (протягом життя)



Канабіс (протягом життя)



Примітка: джерело - дані дослідження ESPAD за 2019 рік.

За результатами проведеного у 2019 році опитування спостерігається стійка тенденція до зменшення куріння серед підлітків. У 2003 році досвід куріння мали 70% опитуваних, а в 2019 цей показник склав – 50%. У той же час збільшився доступ до алкоголю – більша половина опитаних відзначили, що легко можуть дістати пиво, вино або слабоалкогольні напої. Переважна більшість (85,7%) опитаних підлітків має досвід вживання алкоголю, та кожен п'ятий (22,5%) підліток зазначив, що п'є алкогольні напої майже щотижня.

Частка підлітків, які вживали хоча б один раз в житті які-небудь наркотичні речовини, склала 18%, а серед дівчат зросла в 1,5 рази у порівнянні з 2015 роком (з 12,7% у 2015 році до 18,1% у 2019 році). 8,7% підлітків вживали марихуану, а 9,2% – вживали інгалянти, вживання двох і більше наркотичних речовин серед усіх опитаних склала 4,2%.

В Україні не здійснюється аналіз комунальних стічних вод на наркотики та продукти їх метаболізму, щоб оцінити їх споживання в громаді.

Вживання наркотиків, що відносяться до групи високого ризику, та тенденції

В Україні вживання наркотиків, які відносяться до групи високого ризику, в основному, пов'язане з ін'єкційним способом введення опіатів, виготовлених в «домашніх» умовах, (розчин екстракту опію («ширка»)) та стимуляторів амфетамінового ряду. Внутрішньовенне ведення наркотичних речовин призводить до ризику інфікування ВІЛ-інфекцією, гепатитом В та С, сифілісом через використання однієї голки декількома особами.

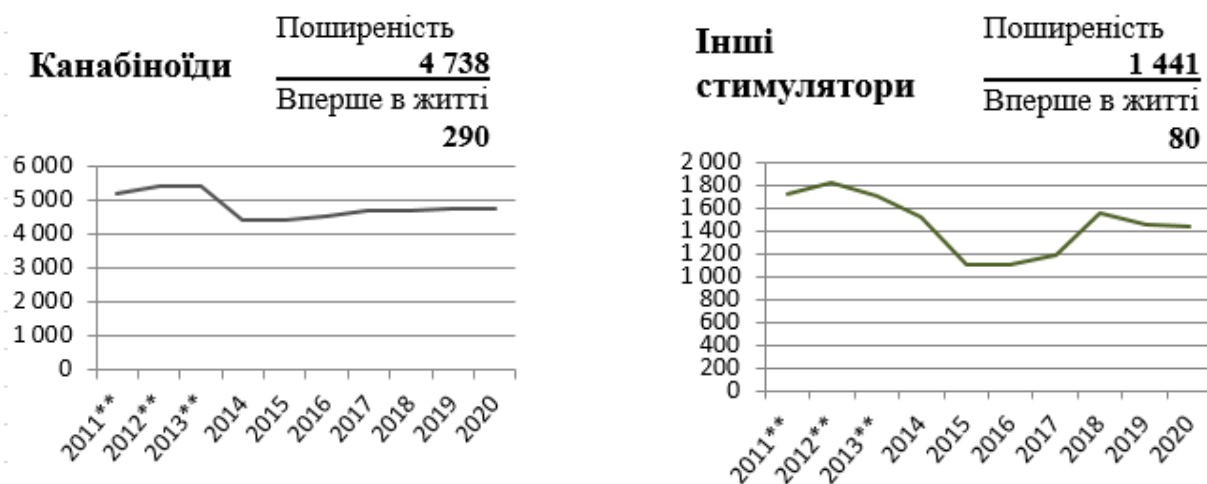
У 2020 році виявлено незначне зменшення вживання кокаїну. Так на кінець 2020 року під наглядом через вживання кокаїну перебувало 274 особи, в той же час на кінець 2019 року таких осіб було 346.

Також виявлено зростання вживання опіоїдів: 41 095 осіб – на кінець 2020 року проти 40 324 осіб – на кінець 2019 року.

Майже незмінними залишились показники вживання канабіноїдів та інших стимуляторів.

Динаміка поширеності* захворювання серед осіб з розладами психіки та поведінки внаслідок вживання ПАР за 2011-2020 роки та кількісне співвідношення поширеності до захворюваності у 2020 році





Примітка: джерело – дані Центру медичної статистики МОЗ (Форма № 32 «Звіт щодо осіб, які мають розлади психіки через уживання ПАР, за 2020 рік»);

*поширеність, це загальна кількість осіб, які перебувають під наглядом на кінець звітного періоду; захворюваність, це загальна кількість осіб, яким надавалася медична допомога вперше в житті у звітному році;

**2011 – 2013 роки - з урахування нині тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Шкода від наркотиків

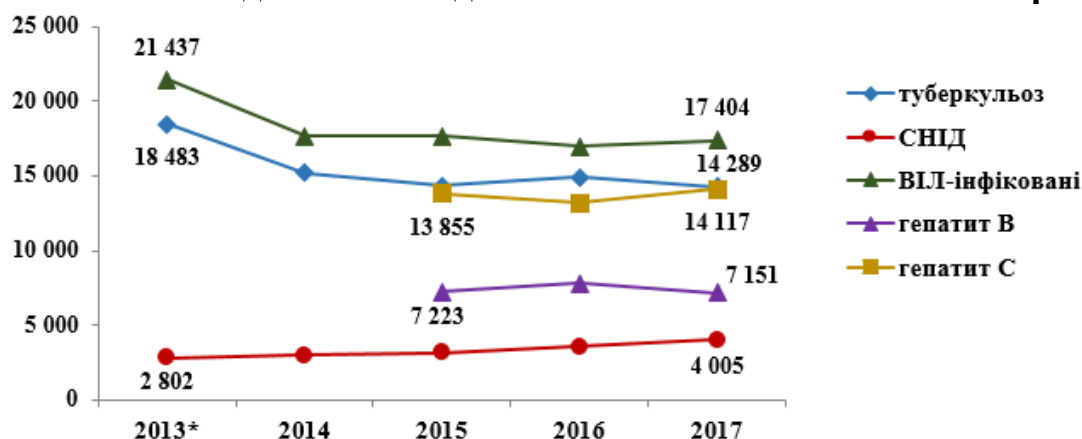
Інфекційні захворювання, які пов'язані зі вживанням наркотиків

Дані епідемічного нагляду за поширенням інфекційних захворювань серед всього населення України збираються та узагальнюються на всіх рівнях, від місцевого до національного.

За даними офіційного сайту Центру громадського здоров'я, станом на 1 січня 2021 року в Україні зафіксовано 15 659 (у 2019 році – 16 257) нових ВІЛ-інфікованих осіб, 4131 випадків СНІДу та 2112 смертей, зумовлених СНІДом, серед громадян України та 50 випадків ВІЛ-інфекції серед іноземців.

Щодо осіб, які вживають наркотики, розглядаючи в динаміці за 2013 - 2017 роки, спостерігається наступна тенденція: кількість ВІЛ-інфікованих, хворих на туберкульоз та гепатит В, знижувалася, кількість хворих на гепатит С залишалася практично сталою, тоді як кількість хворих на СНІД зросла майже вдвічі.

Динаміка поширеності інфекційних захворювань серед осіб з розладами психіки та поведінки внаслідок вживання ПАР за 2013 – 2017 роки



Примітка: джерело – дані Центру медичної статистики МОЗ за 2013 – 2017 роки;

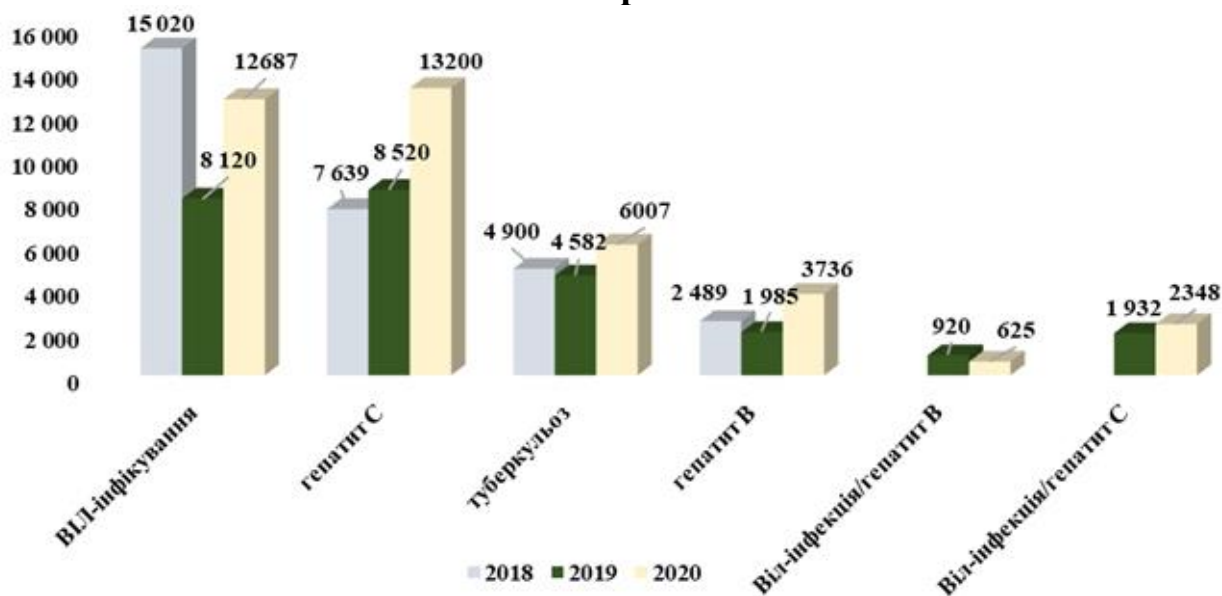
*2013 рік - з урахування нині тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Серед людей, які вживають наркотики ін'єкційним шляхом, у 2020 році ВІЛ-інфіковані становили – 12 687 осіб проти 8 120 осіб у 2019 році (на 36% більше), з гепатитом В – 3 736 осіб проти 1 985 осіб у 2019 році (на 47% більше), з гепатитом С – 13 200 осіб проти 8 520 осіб у 2019 році (на 35% більше), з туберкульозом – 6 007 осіб проти 4 582 осіб у 2019 році (на 24% більше), ВІЛ-інфекцією/Гепатит В – 625 осіб проти 920 осіб у 2019 році (на 32% менше), ВІЛ-інфекцією/Гепатит С – 2 348 осіб проти 1 932 особи у 2019 році (на 18% більше).

Спостерігається збільшення хворих на ВІЛ-інфекцію на 36%, гепатит В на 47%, гепатит С на 35%, туберкульоз на 24%, ВІЛ-інфекцію/Гепатит С на 18% і лише кількість хворих на ВІЛ-інфекцію/Гепатит В зменшилась на 32%.

У 2020 році у осіб, які вживають наркотичні засоби та психотропні речовини ін'єкційним шляхом, вперше виявлено гепатит В у 552 осіб, гепатит С – у 1 375 осіб, туберкульоз – у 471 особи, ВІЛ-інфекцію – у 917 осіб, ВІЛ-інфекцію/Гепатит В – у 42 осіб, ВІЛ-інфекцію/Гепатит С – у 185 осіб.

Кількість осіб з розладами психіки та поведінки, внаслідок вживання ПАР ін'єкційним шляхом, які мають в анамнезі інфекційні захворювання, у 2018 - 2020* роках



Примітка: джерело – дані обласних державних адміністрацій у 2019 році змінено інформацію/дані щодо інфекційних захворювань серед споживачів ін'єкційних наркотиків та обмежено наявність у таких осіб змішаної Ко-інфекції. Таким чином, у 2018 році була наявна інформація у розрізі ВІЛ-інфекції, Гепатит С та Гепатит В, а в 2019 році доповнено інформацією/даними Ко-інфекціями, а саме: ВІЛ-інфекції/ Гепатит С та ВІЛ-інфекції/Гепатит В. У зв'язку з чим, спостерігається велика розбіжність у кількості ВІЛ-інфікованих осіб за 2018 рік проти даних 2019 року.

Смерті, пов'язані зі вживанням ПАР та отруєнням ними

В Україні збір та узагальнення інформації для розкриття показника «Смерті, пов'язані зі вживанням наркотиків, та смертність серед споживачів наркотиків» здійснюється з використанням даних Державної служби статистики України (далі – Держстат) щодо випадків смертей, пов'язаних із вживанням ПАР та отруєнням ними.

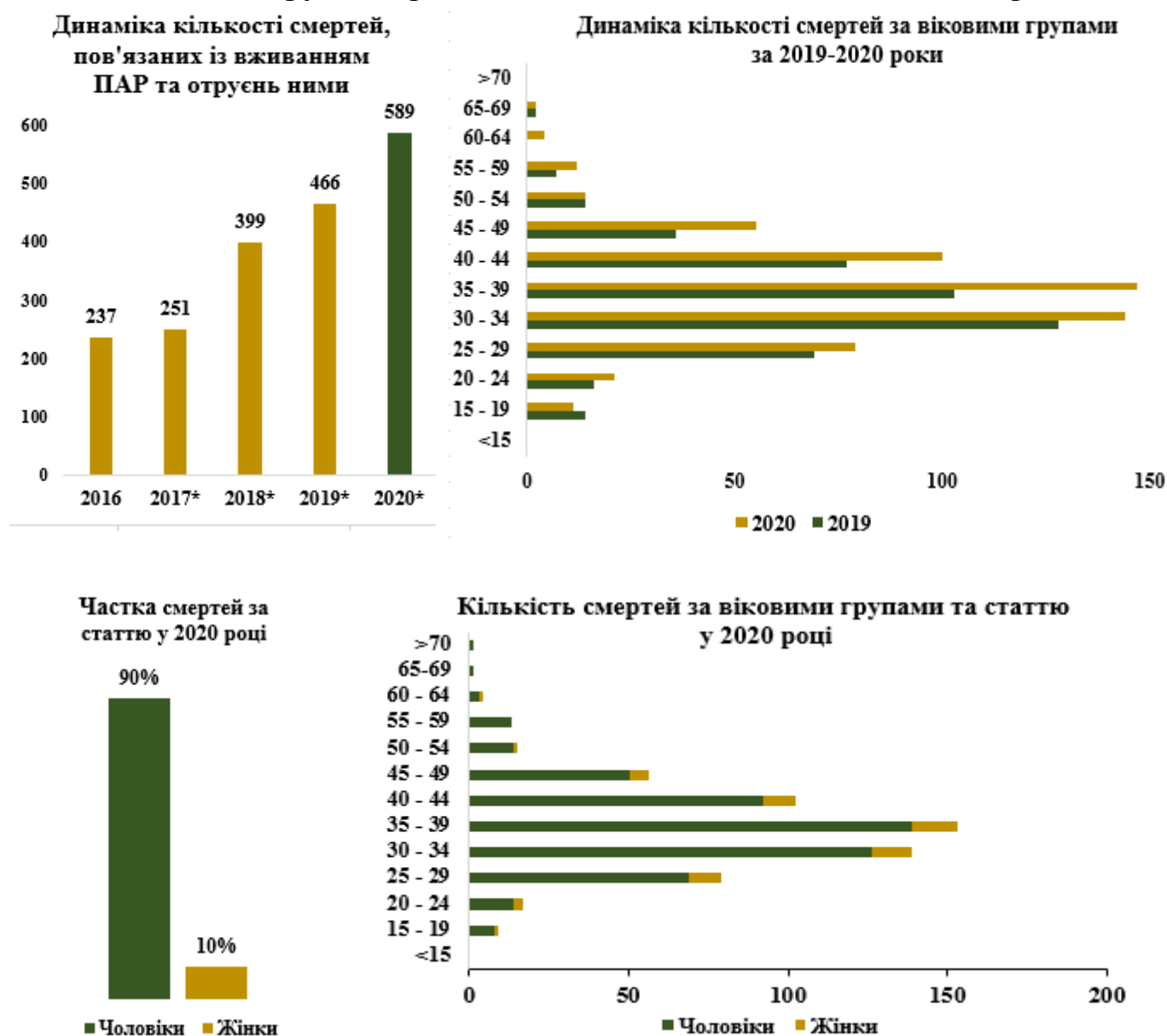
За даними Держстату в Україні у 2020 році було зафіксовано 589 випадків смертей, пов'язаних із вживанням ПАР та отруєнь ними. З них 53 випадки смертей відносилися до розладів психіки та поведінки внаслідок вживання ПАР та 536

випадків відносились до зовнішніх причин смерті, пов'язаних із вживанням ПАР (далі – отруєння).

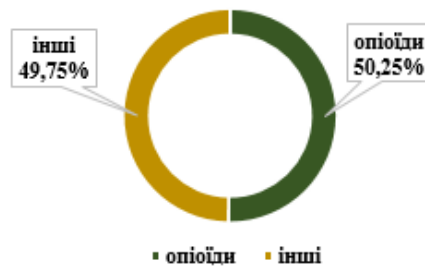
Необхідно зазначити, що останні п'ять років в Україні спостерігається тенденція до зростання кількості смертей, пов'язаних із вживанням ПАР та отруєнь ними, загалом та зміни за віковими групами.

Так, у 2020 році, порівняно із попереднім роком, значно зросла кількість смертей у віковій групі від 35 до 44 років. Водночас, у віковій групі від 30 до 54 років спостерігається значне зростання смертей, пов'язаних із вживанням метадону.

Характеристика смертей, пов'язаних із вживанням ПАР та отруєнь ними, за статтю, віковими групами, речовинами та їх динаміка за 2016 – 2020 роки



Частка смертей від опіоїдів у 2020 році



Примітка: джерело розрахунку – дані Держстату за 2020 рік;

* X41 (в поєднанні з T40.0-9 та T43.6); X42 (в поєднанні з T40.0-9 та T43.6); X61 (в поєднанні з T40.0-9 та T43.6); X62 (в поєднанні з T40.0-9 та T43.6); Y11 (в поєднанні з T40.0-9 та T43.6); Y12 (в поєднанні з T40.0-9 та T43.6).

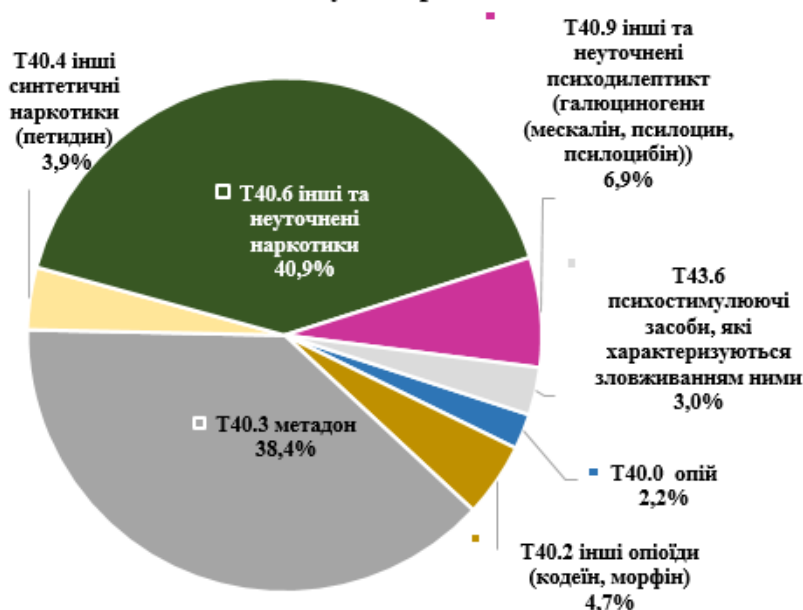
Структура смертей за статтю у 2020 році незначно змінилася: 90% становили чоловіки (530 випадків) та 10% становили жінки (59 випадків) проти 92,9% чоловіків та 7,1% жінок у 2019 році.

За віковими групами найбільша кількість смертей у 2020 році, а саме – 529 випадка (89,8%), припадала до вікової групи від 25 до 49 років, 9 випадків – до вікової групи від 15 до 19 років, 17 випадків до вікової групи від 20-24 роки та 34 випадок – від 50 років і старше.

Випадки смертей, пов'язаних з розладами психіки та поведінки внаслідок вживання ПАР, (53 випадки) склалися за трьома причинами (визначеними кодами МКХ-10) смертей: 32 випадки відносилися до зловживання опіоїдами, 20 випадків до зловживання кількома лікарськими засобами та іншими ПАР та 1 випадок, пов'язаний із вживанням кокаїну.

Частка померлих від отруєнь, пов'язаних із вживанням ПАР, у розрізі ПАР та кількість випадків отруєнь за статтю та наміром отруєння у 2020 році

Частка померлих від отруєнь, пов'язаних із вживанням ПАР, у розрізі окремих речовин в Україні у 2020 році



Кількість отруєнь за статтю та за наміром у 2020 році



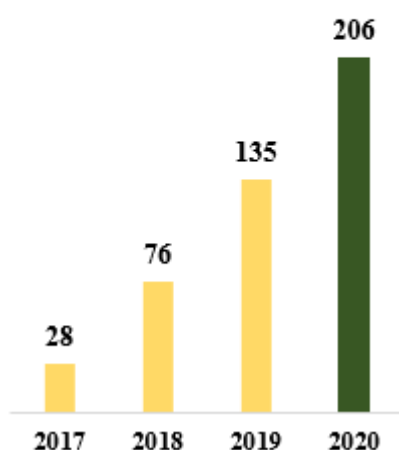
Примітка: джерело розрахунку – дані Держстату за 2020 рік.

Аналізуючи більш детально випадки смертей від отруєнь ПАР (536 випадків), зазначаємо, що отруєння опіоїдами склали 264 випадка, з яких отруєння

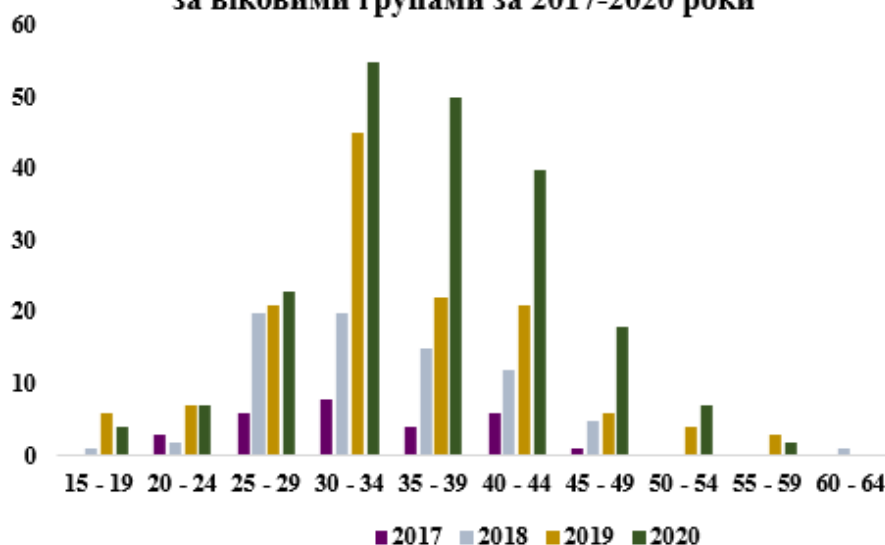
кодеїном та морфіном – 25 випадків, метадоном – 206 випадків, опієм – 12 випадків, синтетичними опіоїдами – 21 випадок. До отруєнь неуточненими наркотиками віднесено 219 випадків смертей та 37 випадків смертей відноситься до отруєнь психодислептиками (галюциногенами). Також 16 випадків припадало до психостимулюючих засобів, які характеризуються можливістю зловживання ними.

Тобто, кількість випадків смертей від отруєнь ПАР у 2020 році, в порівнянні з даними 2019 року, зросла на чверть. Зокрема, отруєння метадоном збільшилося більше ніж у 1,5 рази, а кількість отруєнь іншими опіоїдами (кодеїном, морфіном) зменшилось більш ніж на третину.

Динаміка кількості померлих від зовнішніх причин смерті, пов'язаних із вживанням метадоу



Динаміка смертей, пов'язаних із вживанням метадоу, за віковими групами за 2017-2020 роки



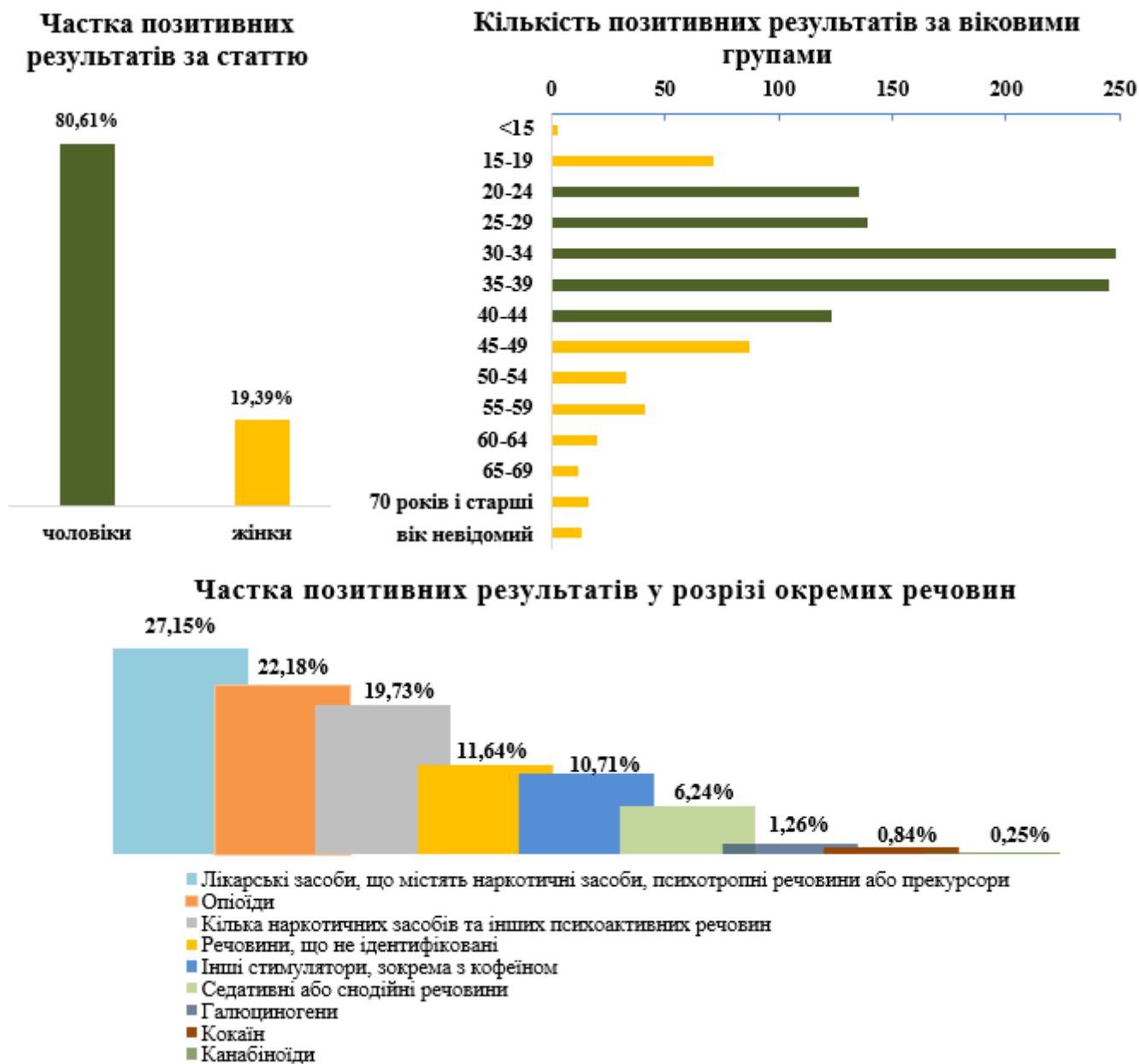
Примітка: джерело розрахунку – дані Держстату.

За наміром дії (отруєння ПАР) випадки смертей розподілилися наступним чином:

- 423 випадків смертей – випадкові отруєння;
- 113 випадків смертей – отруєння з невизначеним наміром.

За даними Бюро судмедекспертиз кількість померлих осіб, щодо яких встановлено факт наявності в біологічному матеріалі ПАР, складало 1 186 випадків. З них, 322 випадки припадали на лікарські засоби, які містять наркотичні засоби, психотропні речовини або прекурсори, 263 випадки припадали до встановлених фактів наявності в організмі людини опіоїдів, 234 – до кількох наркотичних засобів та інших ПАР, 138 випадків припадали до речовин, які не ідентифіковані, 127 – до інших стимуляторів, 74 – до седативних або снодійних речовин, 15 – до галюциногенів, 10 випадків припадало до кокаїну та 3 випадки – до канабіноїдів.

Характеристика померлих осіб, щодо яких встановлено факт наявності в біологічному матеріалі ПАР, за статтю, віковими групами та речовинами, у 2020 році



Примітка: джерело – дані 25 Бюро існуючих в Україні судмедекспертств за 2020 рік.

Аналізуючи діапазони вікових груп, щодо яких встановлено факт наявності в біологічному матеріалі ПАР, слід зазначити, що 75,04% (890 випадків) припадало до групи від 20 років до 44 років від загальної кількості випадків (1 186 випадків).

Щодо структури випадків за статтю, то 80,61% (956 випадків) припадало до чоловічої статі, а 19,39% (230 випадків) складала жінки.

Частка лікарських засобів, що містять наркотичні засоби, психотропні речовини або прекурсори, склала майже 27,15% від всіх встановлених фактів наявності в біологічному матеріалі ПАР, 22,18% – припадає на опіїди, 19,73% – на кілька наркотичних засобів та інших ПАР, решта складалася з інших категорій ПАР.

Порівняння статистичних даних Держстату, щодо випадків смертей, пов'язаних із вживанням ПАР та отруєння ними, до даних Бюро судмедекспертиз, стосовно кількості померлих осіб, до яких встановлено факт наявності в біологічному матеріалі ПАР, за 2020 рік

Критерії вибірки даних	Данні Держстату (GMR / Вибір "B")	Данні Бюро судмедекспертиз (СМР / Вибір "D")
Вікові групи від 25 до 49 років	89,8% (529 випадків)	75,0% (842 випадки)
За статтю чоловіки	90,0% (530 випадків)	80,6% (956 випадків)
Всього:	589 випадків	1186 випадків

Якщо порівнювати дані випадків смертей, щодо яких встановлено факт наявності в біологічному матеріалі ПАР, до випадків смертей, пов'язаних із вживанням ПАР та отруєнь ними, можна зазначити, що діапазони вікових груп майже співпадають, тобто, за даними Держстату 89,8% від усіх випадків смертей, пов'язаних із вживанням ПАР та отруєнь ними, належать до вікової групи від 25 років до 49 років, а за даними Бюро судмедекспертиз – 82,4% смертей, щодо яких встановлено факт наявності в біологічному матеріалі ПАР, належить до вікової групи від 20 років до 49 років.

Порівнюючи данні Держстату з даними Бюро судмедекспертиз за статтю, констатуємо, що до чоловіків в обох вибірках даних відносилось більше 80%.

В Україні у 2020 році частота смертей, пов'язаних зі вживанням ПАР та отруєнь ними, серед населення у віці від 15 до 64 років становила 20,5 особи на кожний 1 000 000 населення*.

Примітка: *Розрахунок здійснено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та даних по Донецькій і Луганській областях.

Профілактика

В Україні питання реалізації профілактичних заходів здійснюються центральними органами виконавчої влади в межах повноважень, визначених відповідними нормативно-правовими документами.

У сфері організаційно-практичного забезпечення профілактики та реабілітації наркозалежних осіб здійснюють: Міністерство освіти і науки України (далі – МОН), МОЗ, Мінмолодьспорту, Міністерство соціальної політики України (далі – Мінсоцполітики), інші центральні органи виконавчої влади, обласні державні адміністрації та неурядові організації.

Профілактичні заходи

Профілактика охоплює певні соціальні та вікові групи населення і включає різноманітні заходи - від запобігання вживанню наркотиків до зменшення негативних наслідків, спричинених споживанням ПАР.

Здійснення державної політики, зокрема, у сфері здорового способу життя серед учнівської молоді, покладено на МОН.

За даними Міністерства освіти та науки України (МОН) на початок 2020/21 навчального року в Україні заклади освіти налічували:

- 14 873 заклади загальної середньої освіти, що на 2% (15 194) менше ніж в 2019 році, в яких навчалися 4 211 509 учнів, що майже на 2% (4 138 466) більше ніж 2019 році, та працювало 439 613 вчителів, що на 308 осіб більше ніж в 2019 році.

- 711 закладів професійної (професійно-технічної) освіти, що на 1,7% (723) менше ніж в 2019 році, в яких навчалися 246 855 учнів, що на 0,4% (245 775) більше ніж в 2019 році (за інформацією на кінець 2020 року);

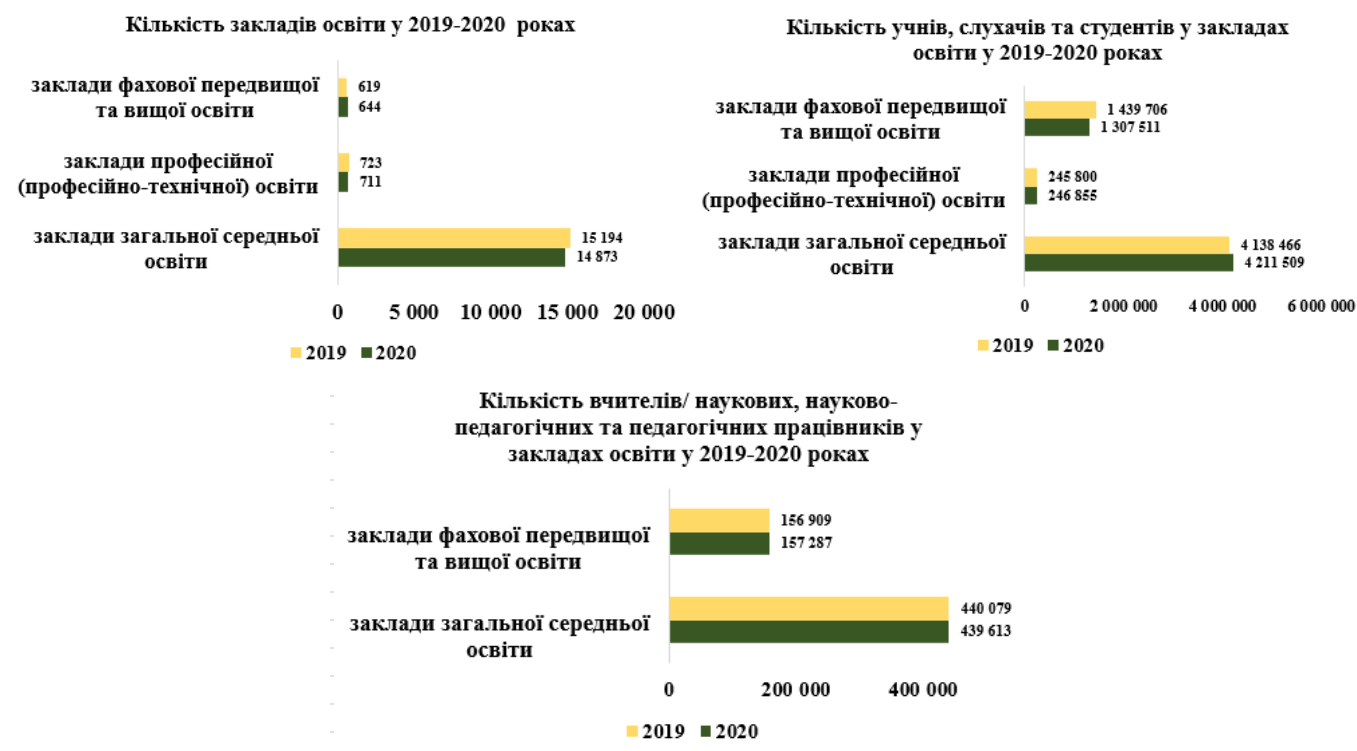
- 644 заклади передвищої та вищої освіти, що на 17% (619) менше ніж в 2019 році, в яких навчалися 1 307 511 слухачів, що на 9% (1 439 706) менше ніж в 2019 році, та працювало 157 287 наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників, що на 0,2% (156 909) менше ніж в 2019 році.

Найменування закладу освіти	Кількість закладів, одиниць	Кількість учнів, слухачів та студентів, осіб	Кількість вчителів/ наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників, осіб
заклади загальної середньої освіти*	14 873	4 211 509	439 613
заклади професійної (професійно-технічної) освіти (на кінець 2020р.)*	711	246 875	
заклади фахової передвищої та вищої освіти**	644	1 307 511	157 287

*Джерело – адміністративні дані МОН.

**Джерело – адміністративні дані Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО), наданими Державним підприємством "Інфоресурс" МОН.

***Розрахунок здійснено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та даних по Донецькій і Луганській областях.



В Україні початкова освіта здобувається, як правило, з шести років. Діти, яким на початок навчального року виповнилося сім років, повинні розпочинати здобуття початкової освіти цього ж навчального року. Повний освітній процес для отримання загальної середньої освіти в Україні становить 11-12 років навчання.

Впровадження програм первинної профілактики, популяризація здорового способу життя, профілактика ВІЛ та інших соціально небезпечних хвороб, а також організаційні вимоги щодо умов перебування в навчальних закладах, що забезпечують безпеку, збереження здоров'я, режим раціонального харчування і відпочинку, регулюються низкою законодавчих актів і нормативних документів.

Основними нормативними документами, що визначають місце профілактичної освіти в системі освіти, є:

- *Національна доктрина розвитку освіти*, в якій визначено, що одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти є пропаганда здорового способу життя у молоді.

- *Закон України «Про освіту»*, яким визначено, що однією із засад державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля.

- *Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року*, яка передбачає, зокрема, формування здорового способу життя, як складова виховання, збереження і зміцнення здоров'я дітей та молоді, забезпечення їх збалансованого харчування, диспансеризації.

- *Державні стандарти загальної середньої освіти*, які затверджуються рішенням Уряду України та переглядаються не менше одного разу на 10 років.

- *Стандарти вищої освіти*, які розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості вищої освіти та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти (наукових установ), результатів навчання за відповідними спеціальностями.

Форми роботи щодо формування навичок здорового способу життя у учнів/студентів здійснюється шляхом проведення різноманітних заходів з питань підвищення рівня поінформованості, розширення знань про негативні наслідки вживання психоактивних речовин, яка включають:

1) робота з учнями/студентами шляхом проведення:

- індивідуальних та колективних бесід;
- тренінгових та просвітницьких занять;
- тематичних зустрічей з лікарями-наркологами для учнів та педагогів;
- виховних годин;
- круглих столів, дискусій, семінарів;
- ознайомлення з інформаційною та методичною літературою;
- спортивних ігор, турнірів тощо;
- лекцій;
- зустрічей з правоохоронними органами;

- конкурсів, виставок робіт, залучення учнів до розробок інформаційних матеріалів;

- перегляду відеороликів;

- шкільних гуртків, спрямованих на формуванні позитивної мотивації дітей та молоді до здорового способу життя.

2) *робота з батьками шляхом проведення:*

- батьківських зборів;

- індивідуальних бесід;

- огляд літератури з питань здорового способу життя;

- зустрічей з правоохоронними органами.

3) *робота з педагогічним колективом шляхом проведення:*

- засідань педагогічних рад;

- семінарів-практикумів, інформаційно-роз'яснювальних семінарів;

- інтерактивних лекцій і тренінгів;

- навчання педагогічних працівників за тренінговими курсами;

- курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників;

- огляду літератури з питань здорового способу життя;

- всеукраїнських конференцій;

- модульних занять;

- спецкурсів з питань просвітницької роботи щодо запобігання вживання та збуту наркотиків молоддю;

- онлайн-курсів.

За даними МОН у 2020/2021 навчальному році було проведено 558 352 різноманітних заходів з питань профілактики та зниження рівня вживання ПАР, а саме:

- 115 702 – індивідуальних бесід;

- 39 097 – лекцій;

- 80 115 – виховних годин;

- 22 – транслявання відеороликів;

- 1 104 – виступів на радіо;

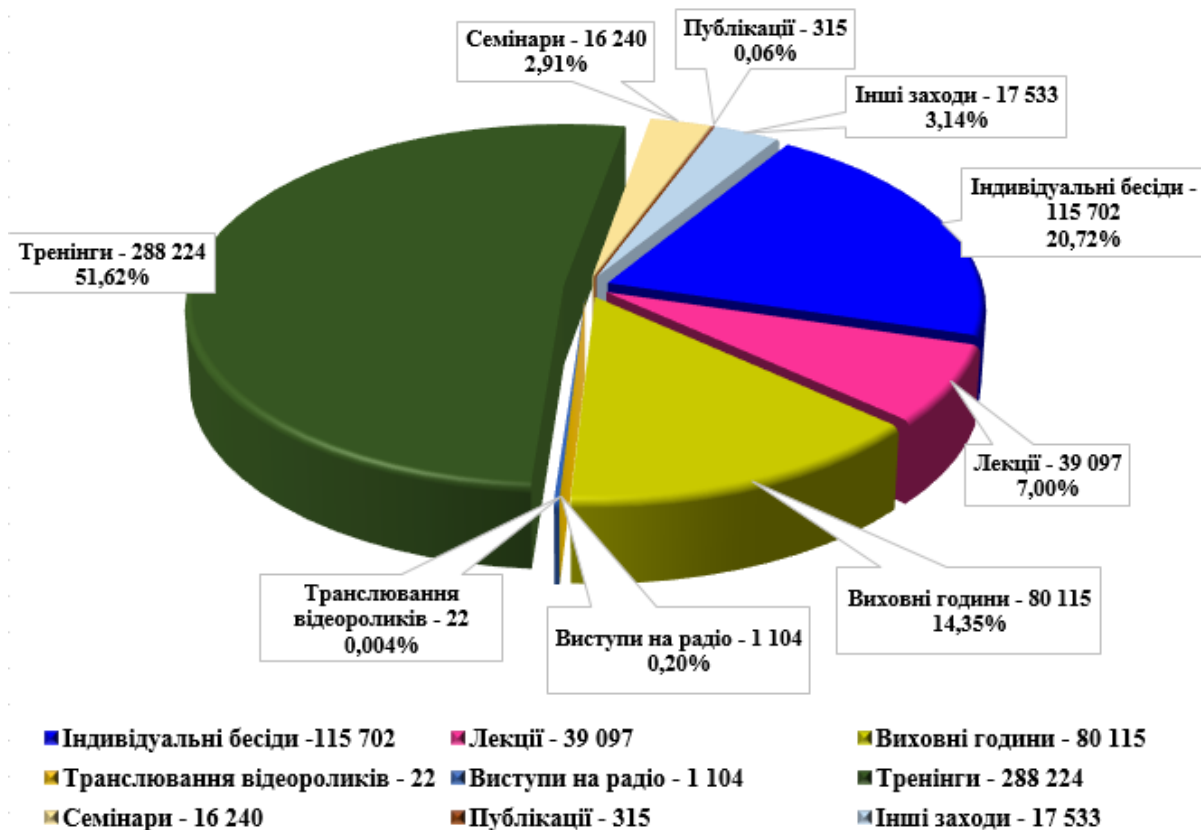
- 288 224 – тренінгів;

- 16 240 – семінарів;

- 315 – публікації інформаційної та методичної літератури;

- 17 533 – інші заходи.

Профілактичні заходи в Україні у 2020/2021 навчальному році



Примітка: джерело – дані МОН за 2020/2019 навчальний рік.

В Україні затверджено Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, та Державний стандарт соціальної послуги соціально-психологічної реабілітації осіб із залежністю від наркотичних засобів чи психотропних речовин, відповідно до яких Центрами соціальних служб було надано соціальні послуги понад 10 тисячам сімей, які перебували у складних життєвих обставинах, пов'язаних із вживанням алкоголю та/або ПАР.

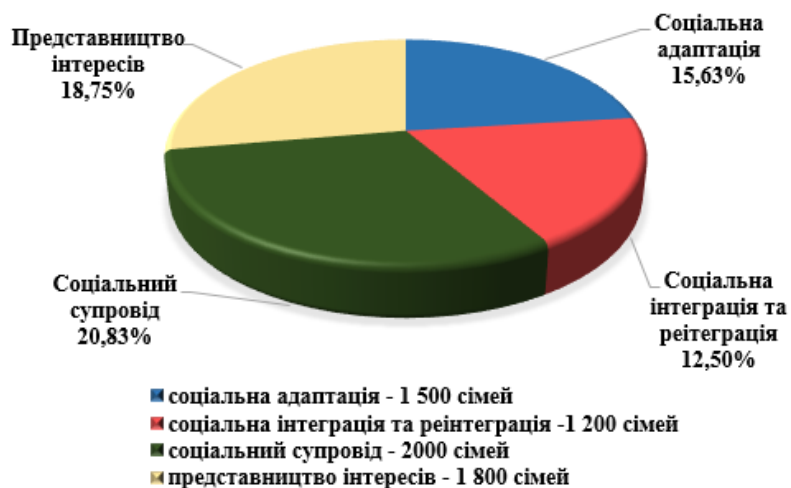
Моніторинг надання соціальних послуг у 2020 році, показав, що переважна їх кількість була спрямована на профілактику негативних явищ, формування здорового способу життя та необхідних навичок.

Так, протягом 2020 року соціальні послуги отримали 9 600 сімей, в яких є наркозалежні/ алкоголезалежні особи, зокрема послуги з: консультування отримали 7 400 сімей (особи) (77,1%), соціальної профілактики – 5 600 сімей (особи) (58,3%), соціальної адаптації – 1 500 сімей (особи) (15,6%), соціальної інтеграції та реінтеграції – 1 200 сімей (особи) (12,5%), соціального супроводу – майже 2 000 сімей (особи) (20,8%), представництва інтересів – 1 800 сімей (особи) (18,7%), посередництва (медіації) – 633 сім'ї (особи) (6,6%), кризового та екстреного втручання – 362 сім'ї (особи) (3,77%).

За результатами наданих послуг:

- надано сприяння у подоланні складних життєвих обставин 870 сім'ям (осіб);
- мінімізовано складні життєві обставини у 1 900 сім'ях (осіб);
- налагоджено зв'язки з родиною у 4 300 сімей (осіб) (30%);
- надано психологічну допомогу 5 400 сім'ям (особам) (40%);
- надано юридичну допомогу 2 200 сім'ям (особам) (17%);

- надано гуманітарну допомогу 4 700 сім'ям (особам) (25%);
- вирішено житлово-побутові проблеми, у тому числі поліпшено житлові умови, 3 300 сімей (осіб) (28%);
- надано допомогу в оформленні/відновленні документів, у тому числі для призначення соціальних виплат, 2 300 сім'ям (особам) (17%);
- надано допомогу в отриманні/відновленні реєстрації за місцем проживання/перебування 230 сім'ям (особам) (2%);
- працевлаштовано 719 осіб (6%);
- організовано лікування 1 200 сімей (осіб) (10%);
- організовано оздоровлення 196 сімей (осіб) (2%);
- влаштовано до закладів освіти 302 особи (3%);
- направлено/перенаправлено до закладів системи соціального захисту населення 1 100 осіб (10%);
- направлено/перенаправлено до закладів охорони здоров'я 931 особа (8%);
- направлено/перенаправлено до закладів мережі недержавного сектора 706 осіб (4%).



Примітка: джерело – дані Мінсоцполітики за 2020 рік.

У 2020 році діяла Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016-2020 роки, одне із завдань якої – формування здорового способу життя молоді шляхом здійснення заходів, спрямованих на популяризацію та утвердження здорового і безпечного способу життя та культури здоров'я серед молоді. Координатор програми – Міністерство молоді і спорту України.

До реалізації державної молодіжної політики шляхом проведення Конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадського суспільства, для реалізації яких надається фінансова підтримка, залучаються молодіжні та дитячі громадські організації.

У 2020 році на конкурсних засадах підтримано 14 проектів, розроблених 11 дитячими та молодіжними громадськими організаціями, пріоритетом яких було визначено популяризацію та утвердження здорового і безпечного способу життя та культури здоров'я серед молоді. Проте в умовах пандемії COVID-19 реалізовано лише 8 проектів (державний бюджет склав 1 868 215 грн.), якими було охоплено 174 770 осіб.

Окрім того, Міністерство долучилося до проведення всеукраїнської програми Healthy Challenge (організатори: Центр «Розвиток КСВ» та Фонд ООН в галузі народонаселення) з популяризації здорового способу життя серед молоді та вже залучила до заходів понад 20 закладів освіти та 10 000 молодих людей в різних регіонах України.

За інформацією обласних державних адміністрацій на регіональному рівні проведено ряд профілактичних заходів, націлених на формування здорового способу життя та профілактику негативних явищ, а саме:

- в 2234 закладах/ установах/ організаціях прослухано 195 702 особами (учні, студенти, викладачі, батьки, працівники закладів/установ/організацій, особи, що перебувають у місцях відбування покарань та інші) 144 540 лекцій;

- в 196 закладах/ установах/ організаціях, за участі 14 091 осіб, проведено 3 073 семінари;

- в 610 закладах/ установах/ організаціях, за участі 34 019 осіб, проведено 610 тренінгів;

- в 126 закладах/ установах/ організаціях здійснено 297 публікацій інформаційної та методичної літератури, що охопило 29 286 осіб;

- в 4 598 закладах/установах/організаціях проведено 4 328 виховних годин для 195 702 осіб;

- в 12 674 закладах/установах/організаціях з 213 755 особами проведено 214 824 індивідуальні бесіди;

- проведено 253 телепередачі, в яких взяли участь 5 533 особи;

- проведено 35 965 радіопередач, до яких долучались 29 918 осіб;

- інші 7 375 заходів проведені в 397 закладах/установах/організаціях, в яких прийняли участь 87 436 осіб.

За інформацією Міністерства внутрішніх справ України впродовж 2020 року було проведено медичних, соціально-економічних та інших профілактичних заходів, спрямованих на запобігання та зниження рівня вживання психоактивних речовин, пропаганду здорового способу життя, шляхом проведення для співробітників Нацполіції, курсантів, слухачів, магістрів, ад'юнктів, викладацького складу тощо навчальних вищих закладів внутрішніх справ лекцій, семінарів, круглих столів, виховних годин, виховних та індивідуальних бесід, інформаційних та практичних занять, інформаційних ігор, вікторин, телепередач, опублікування методичних рекомендацій тощо.

Також співробітниками Нацполіції проведено лекції щодо шкідливого вживання ПАР для учнівської молоді в 1 724 закладах.

Зменшення шкоди

Зменшення шкоди від наслідків вживання наркотиків не за медичним призначенням

Питання щодо заходів зі зменшення шкоди від наслідків вживання наркотиків визначено Законами України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ», «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори». Окрім цього, в 2019 році Урядом прийнято Державну стратегію протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу, туберкульозу та вірусним гепатитам на період до 2030 року, яка визначає довгострокові пріоритети і вектор формування подальших національних програм протидії зазначеним захворюванням з урахуванням Цілей сталого розвитку Організації об'єднаних націй.

Заходи зі зменшення шкоди

В рамках реалізації Плану переходу України від донорського фінансування програм Глобального фонду з питань протидії ВІЛ-інфекцій на державне фінансування, в червні 2019 року Урядом прийнято рішення стосовно забезпечення представників груп підвищеного ризику послугами з профілактики ВІЛ за рахунок коштів державного бюджету. Структура послуг з профілактики ВІЛ передбачає:

- надання цільових інформаційних, освітніх та комунікаційних послуг;
- розповсюдження презервативів та лубрикантів;
- обмін та видачу шприців;
- послуги тестування на ВІЛ;
- скринінг на туберкульоз.

Розповсюдження презервативів та лубрикантів, обмін та видача шприців здійснювалося серед представників груп підвищеного ризику, а саме чоловіків, які мають сексуальні стосунки з чоловіками (далі – ЧСЧ), осіб, які надають сексуальні послуги за винагороду (далі – СП) та людей, які вживають наркотичні засоби ін'єкційним шляхом (далі – ЛВНІ).

РОЗРАХУНКОВІ КІЛЬКОСТІ ТОВАРІВ,

що будуть надаватися в рамках послуг з профілактики ВІЛ серед представників груп підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ

Перелік послуг	Отримувачі послуг	Товари	Розрахункова кількість* (особа/рік)
Розповсюдження презервативів	ЛВНІ (з 14 років)	Презервативи	20
		Лубриканти	2
	СП (з 18 років)	Презервативи	200
		Лубриканти	100
	ЧСЧ (з 14 років)	Презервативи	50
		Лубриканти	25
Обмін та видача шприців	ЛВНІ (з 14 років)	Шприци ін'єкційні одноразового використання з голками	200
		Серветки спиртові дезінфікувальні	200

Примітка: * розрахункова кількість застосовується як прогнозований середній показник на одного отримувача протягом року. Кількість товарів, що надаються в рамках послуг, може змінюватися відповідно до потреб отримувача послуги.

За 2020 рік послуги з профілактики ВІЛ отримали 990 248 осіб з груп підвищеного ризику, а обсяг використаних коштів з державного бюджету склав 90 917 260 грн. (2 952 818 Євро).

За 2020 рік послуги з профілактики ВІЛ (надання цільових інформаційних, освітніх та комунікаційних послуг, розповсюдження презервативів та лубрикантів, послуги тестування на ВІЛ) отримали 744 760 осіб з груп підвищеного ризику, а саме: ЛВНІ – 537 383 особи, ЧСЧ – 98 380 осіб, особи, СП – 108 997 осіб.

Крім того, послугу щодо скринінгу на туберкульоз отримали 245 488 осіб з груп підвищеного ризику.

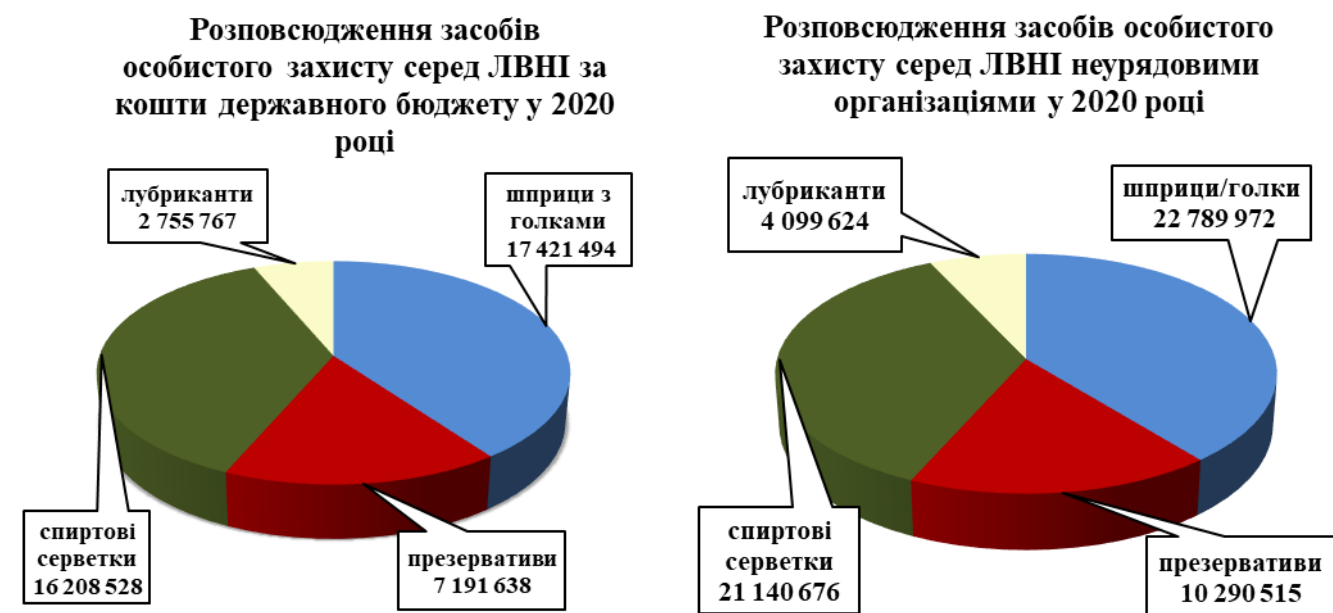
У 2020 році за кошти державного бюджету було обмінено/видано 17 421 494 шприців з голками, видано 16 208 528 спиртових серветок, видано 7 191 638 презервативів, видано 2 755 767 лубрикантів.

Окрім цього, у 2020 році неурядовими громадськими організаціями серед ЛВНІ було розповсюджено: 10 290 515 презервативів, 4 099 624 лубрикантів, 22 789 972 шприців/голок та 21 140 676 спиртових серветок.

Неурядовими громадськими організаціями протягом 2020 року проведено 474 273 особам з груп підвищеного ризику тестування швидкими тестами на ВІЛ.

Також цими організаціями у 2020 році було проведено серед уразливих до ВІЛ груп населення скринінгові тестування на інфекції, що передаються статевим шляхом (сифіліс, гепатит В та С), а саме 86 448 тестувань серед ЛВНІ, 11 655 тестувань серед ЧСЧ, 8 307 тестувань серед СП, 13 105 тестувань серед споживачів неін'єкційних наркотиків.

Вищезазначені заходи фінансувалися за рахунок коштів міжнародних організацій.



Примітка: джерело - дані державної установи та неурядових громадських організацій за 2020 рік.

Лікування розладів психіки та поведінки внаслідок вживання ПАР

Система лікування

Цілі лікування, які визначені у Стратегії, та плани їх реалізації зосереджуються на комплексному, інтегрованому застосуванні всіх компонентів лікувальної системи, їх взаємодії з опорою на доказово обґрунтовану методику, забезпечення доступності медичного обслуговування, розширення можливостей лікування, альтернативного покаранню. Також, зміна стратегічних пріоритетів лікування наркозалежних осіб в установах пенітенціарної системи (забезпечення доступності всіх видів послуг з лікування наркозалежності, виконання психосоціальних і фармакологічних програм (зокрема, детоксикації) в установах пенітенціарної системи, супроводження і контроль цього процесу та інше).

Послуги з лікування фінансуються за рахунок державного та місцевих бюджетів, спеціальних фондів та інших джерел, не заборонених законодавством України. Психіатрична допомога надається лікувальними закладами всіх форм власності та реалізується через спеціалізовані центри зниження шкоди, психіатричні та наркологічні лікарні, наркологічні диспансери, наркологічні кабінети в багатопрофільних лікувально-профілактичних закладах з надання первинної, вторинної та третинної медичної допомоги, амбулаторно – в поліклінічних закладах.

Наявні форми отримання медичної допомоги особами з наркотичною залежністю: стаціонарна детоксикація – в усіх наркологічних і деяких психіатричних закладах; амбулаторна детоксикація – в усіх наркологічних закладах і амбулаторних підрозділах; лікарські консультації; ЗПТ з використанням метадону гідрохлориду та бупренорфіну; реабілітаційні програми.

Стаціонарне лікування включає в себе: обстеження і короткочасне втручання; дезінтоксикацію; симптоматичну терапію; поступове купірування абстинентного синдрому; опіюїдну підтримуючу терапію; планування лікування; консультування та інше.

Законодавчу підтримку програма ЗПТ в Україні отримала у 2012 році.

ЗПТ впроваджується на базі закладів охорони здоров'я (наркологічних та протитуберкульозних диспансерів, центрів СНІДу, міських та районних лікарень, центрів первинної медико-санітарної допомоги). Починаючи з 2017 року, фінансування програм ЗПТ відбувається за кошти Державного бюджету, що забезпечує безперервність лікування не лише наявних пацієнтів, а й розширення програми.

Забезпечення лікуванням

Станом на 01.01.2021 в Україні під наглядом у диспансерній групі перебувало 62 419 осіб із розладами психіки та поведінки через вживання наркотичних засобів та психотропних речовин, з них 3 782 особи, яких взято під нагляд з уперше встановленим діагнозом, 50,6% з яких відносилися до вікової категорії від 15 до 35 років.

В структурі осіб, які були охоплені лікуванням із зазначеним діагнозом, найбільша кількість осіб, лікувалися від опіюїдної залежності. Так, у 2020 році ця група хворих склала 69% (18 175 осіб) від усіх осіб, охоплених відповідним

лікуванням. Близько 6,2% осіб (1 636) отримали лікування від розладів психіки та поведінки внаслідок вживання канабіноїдів. Від полінаркоманії було проліковано 5 858 осіб.

Впродовж 2020 року 26 294 осіб з відповідним діагнозом були охоплені лікуванням у диспансерній групі та 14 164 особи – у профілактичній групі нагляду.

Кількість охоплених у 2020 році лікуванням у диспансерній групі осіб, які мають розлади психіки та поведінки внаслідок вживання ПАР

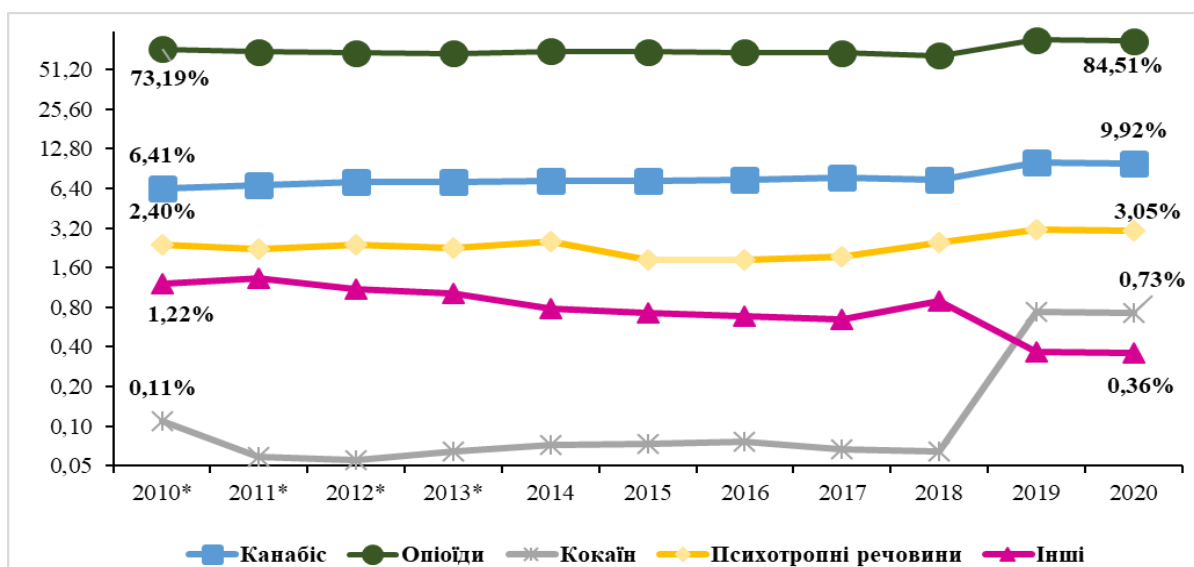


Примітка: джерело - дані Центру медичної статистики МОЗ (Форма № 32 «Звіт щодо осіб, які мають розлади психіки через уживання психоактивних речовин, за 2020 рік»).

З диспансерної групи – 20 091 особа отримували лікування в амбулаторних умовах та 6 167 осіб – у стаціонарах. Примусове лікування, тобто за рішенням суду, отримали 36 осіб, з них 1 – у закладах системи МОЗ, та 35 осіб – в установах виконання покарань.

Із загальної кількості пролікованих у звітному році 57% осіб є особи старші за 35 років.

Динаміка поширеності серед пролікованих осіб з розладами психіки та поведінки, внаслідок вживання ПАР, у розрізі речовин в Україні, за 2010 – 2020 роки



Примітка: джерело - дані Центру медичної статистики МОЗ (Форма № 32, «Звіт щодо осіб, які мають розлади психіки через уживання психоактивних речовин, за 2020 рік»);

*2010-2013 роки - з урахування нині тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях;

** для візуалізації застосовувалась логарифмічна шкала.

ЗПТ в Україні

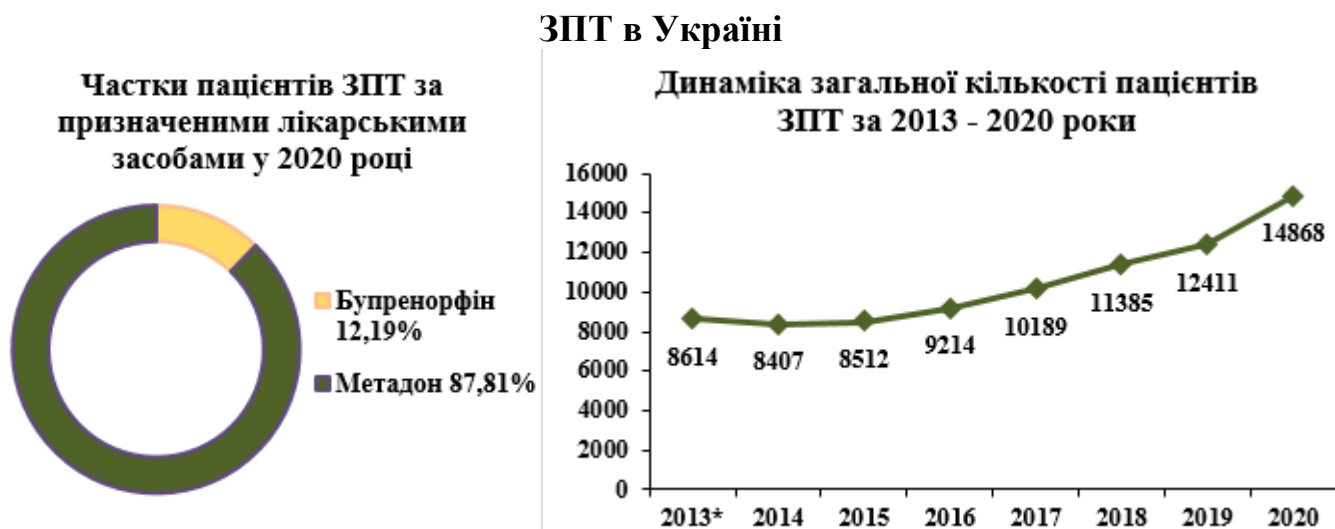
Згідно з даними ДУ "Центр громадського здоров'я МОЗ України", яка відповідальна за проведення ЗПТ в Україні, станом на 01.01.2021 послуги ЗПТ отримували 14 868 осіб, з яких 12 793 пацієнтів (86%) отримували препарат метадону гідрохлорид (таблетки), 263 пацієнтів (1,7%) – метадону гідрохлорид (розчин оральний), 1 812 пацієнтів (12,3%) – бупренорфіну гідрохлорид (таблетки сублінгвальні).

Серед клієнтів ЗПТ майже 37,18% (5 528 осіб) є ВІЛ-інфікованими.

У 2020 році 9 271 пацієнтів програми ЗПТ перебували на самостійному прийомі препаратів (62,4% від загальної кількості пацієнтів ЗПТ), з них 2 965 (19,9%) пацієнтів отримували препарати ЗПТ безпосередньо в кабінеті ЗПТ в закладах охорони здоров'я, 555 осіб (3,7%) отримували препарат за рецептом та 2 077 осіб (14,0%) отримували препарат в рамках стаціонару вдома.

За гендерним розподілом серед учасників програми ЗПТ 83,7% складають чоловіки, за віковими групами середній вік учасників становить 37-38 років.

У 2020 році в Україні було створено 16 нових сайтів з надання послуг ЗПТ. Загалом ЗПТ впроваджено в усіх регіонах України (25), загальна кількість яких становить – 231 сайт.



Примітка: джерело – дані офіційного веб-сайту ДУ «Центр громадського здоров'я України»

Вживання наркотиків у в'язницях

В Україні Міністерство юстиції України є центральним органом виконавчої влади у сфері виконання кримінальних покарань та пробації. Одним із основних завдань якого є контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та осіб, взятих під варту.

В Україні кількість установ виконання покарань, слідчих ізоляторів (окрім лікувальних закладів) Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС) станом на 01.01.2021 налічувала – 148 установ (наказ Міністерства юстиції України від 29.12.2020 № 4534/5).

В місцях позбавлення волі кримінально-виконавчої системи, крім окупованої частини Донецької та Луганської областей, м. Севастополь та АР Крим, станом на

01.01.2021 трималося 49 823 особи. За рік чисельність осіб в місцях позбавлення волі зменшилась на 3 040 осіб, або на 5,75% Щорічно, починаючи з 2017 року, кількість осіб, які перебувають у таких місцях, стабільно зменшується на 3-5%.

Усього із психічними та поведінковими розладами у 2020 році на обліку знаходились 6582 особи, із них:

- із психічними та поведінковими розладами унаслідок вживання психоактивних речовин 2 970 осіб (45% від усіх диспансерних хворих із психічними розладами): 738 осіб (25%) з психічними та поведінковим внаслідок вживання алкоголю та 2 232 особи (75%) з психічними та поведінковими розладами внаслідок вживання ПАР.

У 2020 році отримували лікування з використанням препаратів замісної підтримувальної терапії 181 особа з психічними та поведінковими розладами внаслідок вживання опіоїдів. З них довготривале лікування з використанням препаратів замісної підтримувальної терапії отримували 68 осіб, із них у ДУ «Бучанська виправна колонія (№ 85)» лікування отримувало 36 осіб (29 з них були переведені до ДУ «Північна виправна колонія (№ 90)») та 32 особи отримували лікування у ДУ «Сумській слідчий ізолятор». Детоксикацію пройшли 113 осіб.

Загальна чисельність ув'язнених, хворих на туберкульоз, на кінець 2020 року становила 886 осіб. В розрахунку на 1 тис. ув'язнених число таких хворих за 2020 рік помітно зменшилось з 21,05 (2019) до 17,78 (2020).

Загальна чисельність ВІЛ-інфікованих у 2020 році зросла – з 3 824 осіб до 3 901 особи (2019), а в розрахунку на 1 тис. ув'язнених помітно зросло – з 72,34 (2019) до 78,30 (2020).

Орієнтовна чисельність ув'язнених осіб, які вживають наркотики ін'єкційним шляхом та мають в анамнезі інфекційні захворювання, становить: Гепатит В – 20 осіб, Гепатит С – 151 особа, ВІЛ-інфекція- 114 осіб, Туберкульоз – 14 осіб.

ДКВС приділяється належна увага профілактичній роботі в установах виконання покарань – постійно розробляються та вживаються заходи з профілактичної діяльності, залучаються неурядові громадські організації та проекти міжнародної технічної допомоги з профілактики та реабілітаційної терапії наркозалежних осіб.

Протягом 2 років в Україні тривала підготовча робота із запровадження в установах виконання покарань ЗПТ для засуджених. «Програма реабілітації для засуджених та осіб, взятих під варту, з психічними та поведінковими розладами внаслідок вживання психоактивних речовин» реалізується за участі іспанських експертів в рамках проєкту «Дія-ЄС» – заходи з питань протидії наркотикам та організованій злочинності, інтенсивне співробітництво та нарощування потенціалу для боротьби з організованою злочинністю у сфері наркоторгівлі вздовж «героїнового маршруту». Протягом 2020 року Програма була впроваджена в 5 установах виконання покарань для засуджених, а саме в державних установах: «Сумська виправна колонія (№ 116)», «Роменська виправна колонія (№ 56)», «Качанівська виправна колонія (№ 54)», «Бориспільська виправна колонія (№ 119)», «Білоцерківська виправна колонія (№ 35)».

Програма диференційованого виховного впливу на засуджених «Подолання наркотичної залежності» реалізується в усіх установах виконання покарань.

Метою програми «Подолання наркотичної залежності» є формування здорового способу життя у засуджених, які мають наркотичну залежність, сприяння у її подоланні та реабілітації.

Основні завдання програми «Подолання наркотичної залежності»: взаємодія установ з державними та громадськими організаціями, які пропагують здоровий спосіб життя; запобігання морально-психологічній деформації, пов'язаній з позбавленням волі; усвідомлення та визнання засудженими наявності наркотичної залежності, визнання нездатності самостійно чинити їй опір; отримання засудженими конструктивних навичок у боротьбі з наркотичною залежністю, навичок контролю негативних емоцій, почуттів та станів, комунікації (звернення за допомогою), створення свого позитивного образу; виявлення психологічних механізмів наркотичної залежності та утворення відповідних механізмів захисту (зміна стереотипних способів мислення, переживання, поведінки); зміцнення чи отримання мотивації для продовження лікування від наркотичної залежності, усвідомлення відповідальності за своє здоров'я.

У заходах програми «Подолання наркотичної залежності» протягом 2020 року брало участь 1696 засуджених, пройшли дану програму 804 засуджених.

Адміністраціями установ виконання покарань систематично вживаються заходи щодо своєчасного виявлення і недопущення надходження до установ, наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Так, за даними Департаменту з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України за 2020 рік, у місцях позбавлення волі було вилучено/виявлено наступні наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори: канабіс – 17228,3 гр.; смола канабісу – 50,23 гр.; опіюди у тому числі опій (сирець і для куріння) – 23,184 гр. (опій екстрактний) та 4,306 гр. (опій ацетильований); амфетамін – 50,369 гр.; метамфетамін – 6,9948 гр.; кодеїн – 0,0114 гр.; метадон – 594,512 гр.; бупренорфін – 7,2403 гр.; кокаїн – 0,219 г.

Гарантії якості

28 квітня 2017 набув чинності наказ МОЗ від 29.12.2016 № 1422, який дозволяє українським лікарям використовувати у своїй роботі міжнародні клінічні протоколи, що затверджуються внутрішнім наказом закладу охорони здоров'я та можуть застосовуватися в даному закладі, за умови наявності інформованої згоди пацієнта.

Разом з цим, затвержені МОЗ уніфіковані клінічні протоколи не втрачають своєї чинності та залишаються обов'язковими до виконання, у випадках, якщо заклад охорони здоров'я не затверджує нові клінічні протоколи, або пацієнт не надав інформовану згоду.

Також, у 2017 році був прийнятий Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», який набув чинності у січні 2018 року. Цей Закон визначає державні фінансові гарантії надання необхідних пацієнтам послуг з медичного обслуговування (медичних послуг) та лікарських засобів належної якості за рахунок коштів Державного бюджету України за програмою медичних гарантій.

Дослідження, пов'язані з проблемами наркоманії

В основному в Україні дослідження, пов'язані з проблемами наркоманії, проводяться громадськими організаціями в рамках технічної допомоги міжнародних організацій.

У 2020 році такі дослідження не проводились.

ДУ «ЦПЗМНА» публікується щорічний звіт щодо наркоситуації в Україні, в якому узагальнюються наявні дані про проведені в Україні дослідження в сфері споживання наркотиків та його наслідків.

Ринки наркотиків

Загальний огляд

Аналіз ситуації на ринках заборонених наркотиків в Україні показує, що найбільшу частину нелегального ринку наркотиків традиційно складають наркотичні засоби рослинного походження. Наступними за популярністю після канабісу слідує т.з. «солі» (PVP, мефедрон тощо), амфетамін, метадон, метамфетамін, кокаїн та макова солома.

Канабіс культивується на території України для внутрішнього споживання як у відкритому ґрунті, так і теплицях обладнаних системою крапельного поливу, освітлення та опалення, які дають можливість збирати врожай до трьох разів на рік. Насіння поставляється з країн Євросоюзу (Нідерланди та Німеччина). Продовжують фіксуватися спроби експорту канабісу до Російської Федерації та країн Європейського Союзу.

Макова солома переважно ввозиться на територію України з Угорщини через спрощення механізму вирощування опійного маку, який там використовують у фармакологічній промисловості.

Героїн. Наявна тенденція щодо транзиту через Україну героїну афганського походження до держав-членів ЄС. В Україну героїн потрапляє переважним чином з Туреччини та Грузії вантажним автомобільним транспортом що переміщується на морських поромках.

Метадон виготовляється на території України в підпільних лабораторіях та частково експортується в суміжні країни (Білорусь, Російську Федерацію та Грузію).

Кокаїн потрапляє в Україну морським, авіаційним та автотранспортними шляхами, а також з використанням поштових відправлень. Морським шляхом кокаїн потрапляє, в першу чергу, через порти Одеської області і використовується як для місцевого вживання, так і для транзиту в країни Західної Європи наземними видами транспорту. Авіатранспортом кокаїн потрапляє в Україну з використанням наркокур'єрів.

В європейські країни поставляється кокаїн, виготовлений переважно в Болівії, Перу та Колумбії. Аналіз негативних тенденцій свідчить про те, що латиноамериканські злочинні угруповання активно використовують чорноморські порти для налагодження поставок наркотичних засобів за допомогою морських контейнерних перевезень. Також, до контрабандного перевезення кокаїну залучаються кур'єри, які користуються повітряним транспортом. Водночас, у зв'язку із карантинними обмеженнями через пандемію COVID-19, зокрема заборонаю пасажирських авіаперевезень, окремими країнами значно знизився

обсяг переміщення кокаїну наркокур'єрами.

Слід окремо зазначити наявну тенденцію щодо транзиту авіаційним транспортом через Україну кокаїну з країн Південної Америки до інших країн світу (держав-членів Європейського Союзу, Південно-Східної Азії, Західної Азії та Африки).

Внутрішній попит на **метамфетамін** в цілому забезпечується з підпільних лабораторій України. Головний прекурсор псевдоефедрін нелегально завозиться з території Республіки Польща, Єгипту та Йорданії у вигляді лікарських препаратів, які його містять.

МДМА (пігулки «екстазі») завозиться з країн Євросоюзу (Нідерланди та Німеччина).

PVP, мефедрон, а також інші т.з. «солі» завозяться з Китаю поштовими відправленнями. Водночас спостерігається тенденція до збільшення обсягів виготовлення вказаних речовин в підпільних лабораторіях на території України з прекурсорів, що завозяться з Китаю. Фіксуються факти контрабанди вказаних речовин з України до Російської Федерації.

Амфетамін. Через посилення заходів контролю з боку держави за прекурсорами, що використовуються для виготовлення амфетаміну спостерігається тенденція до зменшення кількості підпільних нарколабораторій по його виробництву на користь інших синтетичних наркотиків. Фіксуються окремі факти ввезення на територію України та вивезення з України цієї речовини.

Препарати замісної підтримувальної терапії. Протягом тривалого часу функціонує стійкий канал контрабанди препаратів замісної підтримувальної терапії з Французької Республіки в Україну, зокрема французького лікарського засобу «СУБУТЕКС» (містить у своєму складі наркотичний засіб бупренорфін»). Як правило наркотик потрапляє в Україну автомобільним транспортом. В подальшому «субутекс» розповсюджується на території України, в т.ч. нелегально постачається до місць позбавлення волі для немедичного вживання. Пандемія COVID-19 погіршила канали нелегальних поставок «субутексу» в Україну, які відновились в кінці 2020 року.

Крім того, на початку пандемії COVID-19 спостерігалось скорочення надходжень інших наркотичних засобів і психотропних речовин на територію України у зв'язку із порушенням сталих логістичних маршрутів. Однак члени організованих злочинних угруповань швидко переорієнтувались і адаптувались до нових викликів. Значного зменшення пропозиції і тривалого дефіциту наркотиків не фіксувалось.

Основною причиною уваги до території України, з боку міжнародних злочинних угруповань для зайняттям наркобізнесом, залишається вигідне географічне положення (спільний кордон з ЄС, вихід до Чорного і Азовського морів), розвинена інфраструктура морських і повітряних портів.

Наявна тенденція транзиту через Україну героїну афганського походження - з країн Азії до Європейського Союзу, кокаїну – з країн Латинської Америки до держав-членів Європейського Союзу, «каптагону» (пігулки зі вмістом амфетаміну та фенетиліну) – з Сирії та Лівану морським транспортом до Саудівської Аравії та інших країн Аравійського півострова, гашишу марокканського походження – з Іспанії до Російської Федерації.

Інформація/дані стосовно обсягів вилучення наркотичних засобів та психотропних речовин по зареєстрованим кримінальним правопорушенням, провадження по яким закінчені в 2020 році

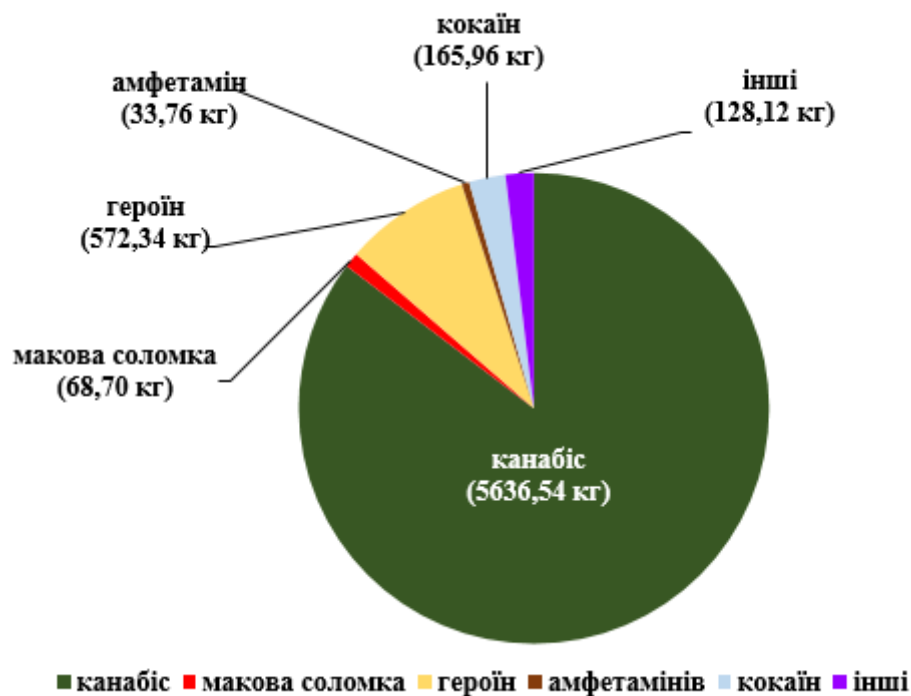
В Україні інформація щодо обсягів вилучення з незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, наявна у вигляді Єдиного звіту про кримінальні правопорушення, де зазначається інформація про обсяги вилучення ПАР по кримінальним правопорушенням, провадження по яких закінчені в поточному періоді. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення знаходиться у вільному доступі та щомісячно розміщуються на сайті Офісу ГПУ.

Так, обсяги вилучених ПАР по закінченим кримінальним впровадженням склали:

2017 рік – 4 615,24 кг
 2018 рік – 2 662,40 кг
 2019 рік – 4 737,28 кг
 2020 рік – 6 605,409 кг

В 2020 році структура вилучень у розрізі речовин та їх питомої ваги наступна: 85,34% вилучень припадало на канабіс; 8,66% – на героїн; 2,51% – на кокаїн; 1,04% – на макову соломку; 0,51% – амфетамін, 0,11% – на метадон; 0,0289% – опій, трамадол та ЛСД разом та 1,8% – інші психоактивні речовини.

Обсяги вилучення в 2020 році наркотичних засобів та психотропних речовин в по закінченим кримінальним провадженням



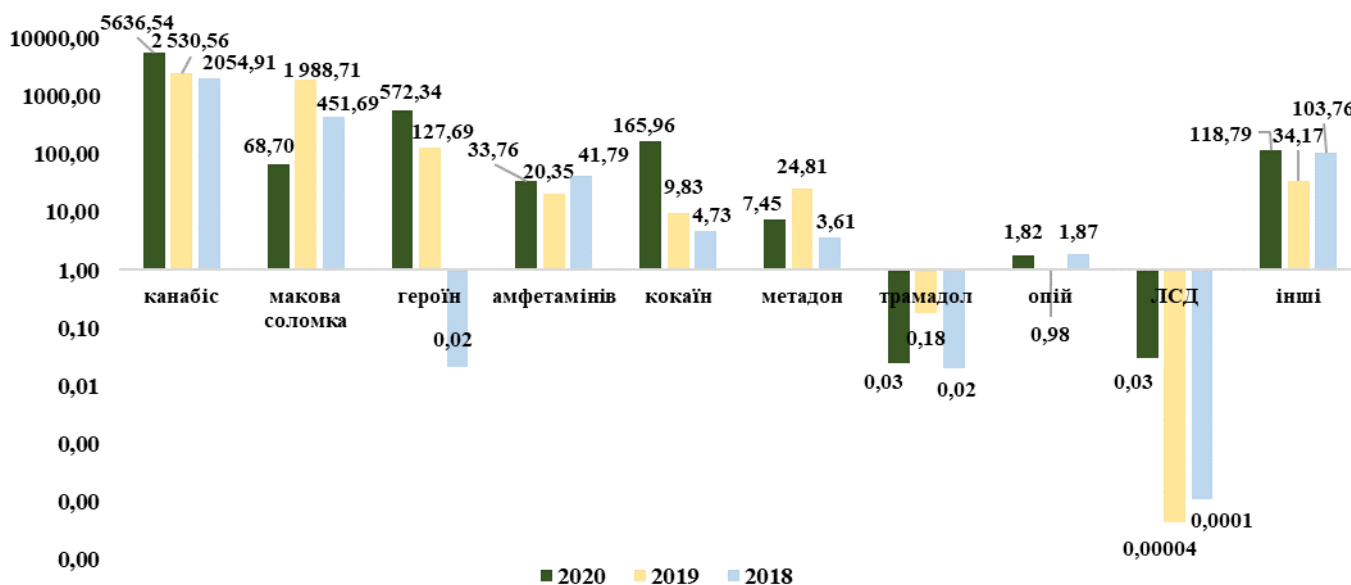
Протягом останніх 3 років (2018-2020 рр.) загальний обсяг вилучення 5 основних ПАР по закінченим кримінальним впровадженням наступний:

В середньому за рік вилучається:

Канабіс – 85,33% (2020 - 5 636,538 кг, 2019 - 2530,6 кг, 2018 - 2054,9 кг);

Героїн – 8,66% (2020 - 572,337 кг, 2019 - 127,7 кг, 2018 - 0,02 кг);
 Кокаїн – 2,51% (2020 - 165,960 кг, 2019 - 9,83 кг, 2018 - 4,73 кг)
 Макова соломка – 1,04% (2020 - 68,698 кг, 2019 - 1988,7 кг, 2018 - 451,7 кг);
 Амфетамін – 0,51% (2020 - 33,757 кг, 2019 - 20,3 кг, 2018 - 41,8 кг);
 Інші (метадон, опій, трамадол, ЛСД, інші ПАР) – 1,94% (2020 - 128,119 кг, 2019 - 60,14 кг, 2018 - 109,26 кг).

Обсяги вилучених наркотичних засобів та психотропних речовин по закінченим кримінальним провадженням в 2018 - 2020 роках, кг



Примітка: джерело - дані ОГПУ «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення» за 2018 - 2020 рр.;

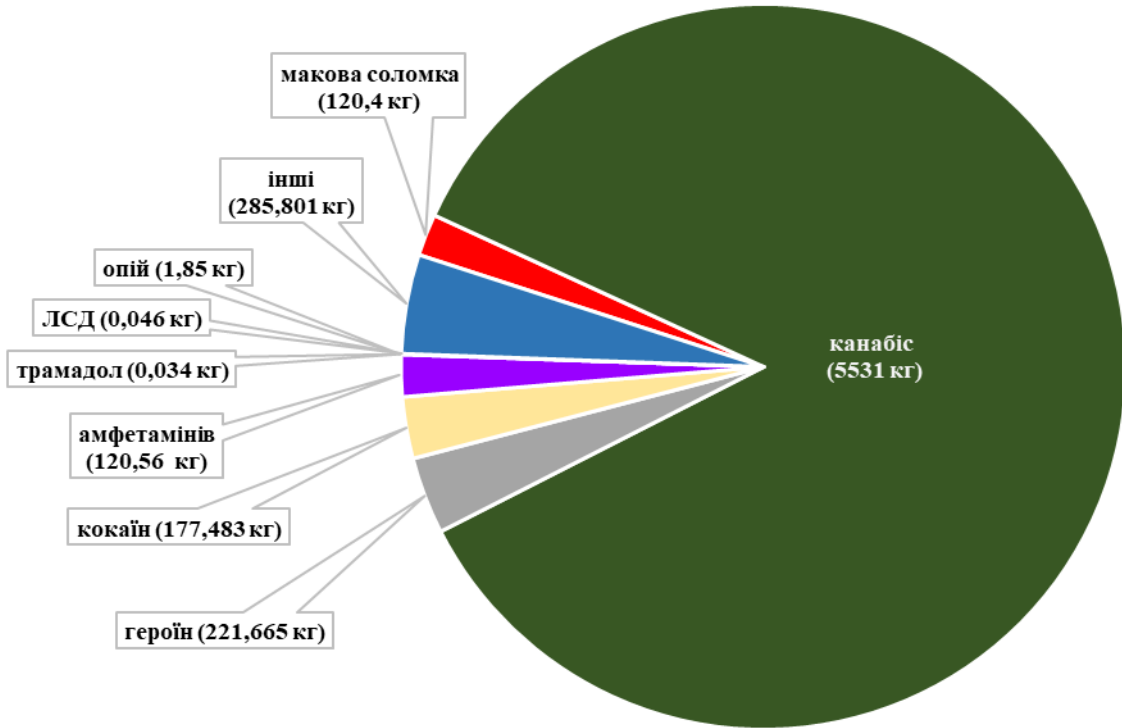
Інформація/дані стосовно обсягів вилучення наркотичних засобів та психотропних речовин на початок досудового розслідування в 2020 році

В 2019 році в Україні прийнято розпорядчий документ Уряду (постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 689 «Питання проведення моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації в Україні»), яким затверджено Порядок збору інформації/даних стосовно наркотичної ситуації в країні. Зокрема, по показнику «Незаконний обіг психоактивних речовин та пов'язана з ним злочинність» суб'єкти моніторингу (правоохоронні органи) надають інформацію/дані про обсяги вилучення/виявлення в поточному році наркотичних засобів та психотропних речовин (за класом, видом та ціною), наявність і джерела їх надходження, злочинність, пов'язану з їх незаконним обігом, ліквідацію незаконних лабораторій і посівів нарковмісних рослин.

Так, за інформацією правоохоронних органів в 2020 році з незаконного обігу було вилучено – 6 592,324 кг наркотичних засобів та психотропних речовин. В 2020 році структура вилучень у розрізі речовин та їх питомої ваги наступна:

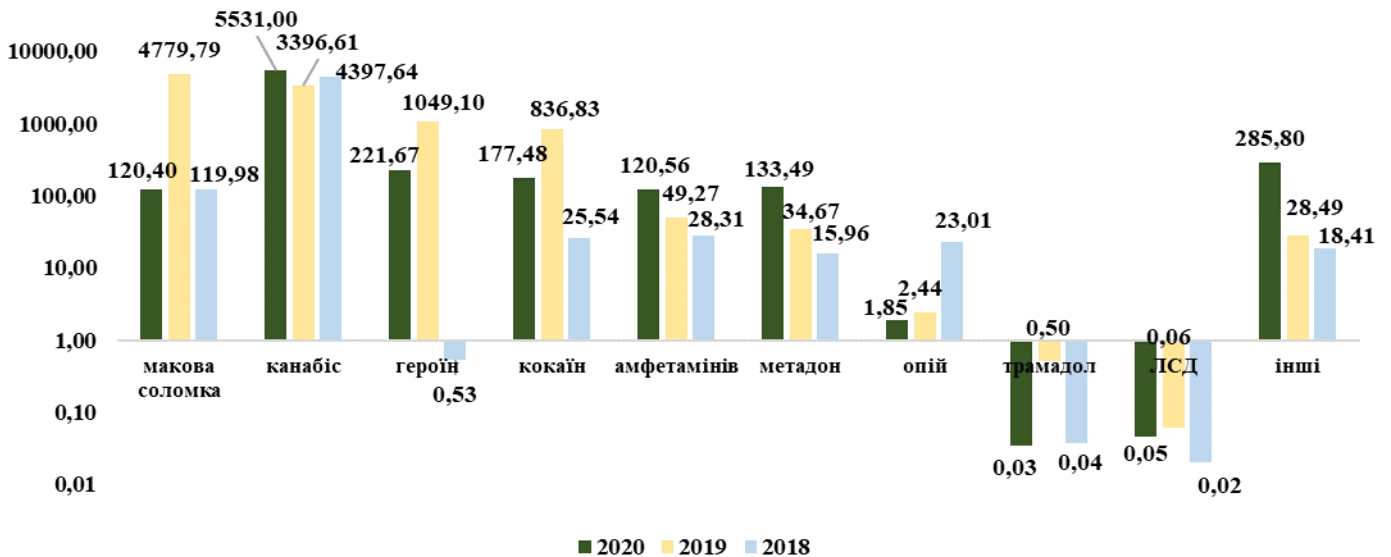
1,82% (в 2019 – 47%) – макова соломка; 83,9% (в 2019 – 33,4%) – канабіс; 3,36% (в 2019 – 0,3% – героїн; 2,69% (в 2019 – 8,2%) – кокаїн; 2,02% (в 2019 – 0,3%) – метадон; 1,82% (в 2019 – 0,5%) – амфетамін; 0,28% (в 2019 – 0,02%) – опій; 0,001% (в 2019 – 0,005%) – трамадол; 0,001% (в 2019 – 0,0001%) – ЛСД; 4,33% (в 2019 – 0,3%) – інші психоактивні речовини.

Обсяги вилучення в 2020 році наркотичних засобів та психотропних речовин в Україні на початок досудового розслідування



Примітка: джерело – інформація/дані правоохоронних органів відповідно до Постанови КМУ від 10.07.2019 р. № 689 «Питання проведення моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації в Україні».

Обсяги вилучення в 2018-2020 роках наркотичних засобів та психотропних речовин в Україні на початок досудового розслідування, кг



Примітка: джерело – інформація/дані правоохоронних органів відповідно до Постанови КМУ від 10.07.2019 р. № 689 «Питання проведення моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації в Україні».

Порівняння адміністративних даних Офісу ГПУ та даних правоохоронних органів за 2020 рік

Найменування ПАР	Данні Офісу ГПУ (обсяги вилучення ПАР по закінчених кримінальних провадженнях)	Данні правоохоронних органів (обсяги вилучення ПАР на початок досудового розслідування)
Канабіс	85,34% (5 636,538 кг)	83,9% (5 531 кг)
Макова соломка	1,04% (68,698 кг)	1,82% (120,4 кг)
Героїн	8,66% (572,337 кг)	3,36% (221,665 кг)
Кокаїн	2,51% (165,960 кг)	2,69% (177,483)
Метадон	0,11% (7,451 кг)	2,02% (133,485 кг)
Трамадол	0,0004% (0,025 кг)	0,001% (0,034 кг)
Опій	0,028% (1,819 кг)	0,28% (1,85 кг)
Амфетамін	0,51% (33,757 кг)	1,82% (120,56 кг)
ЛСД	0,0005% (0,030 кг)	0,001% (0,046 кг)
Інші ПАР	1,8% (118,794 кг)	4,33% (285,801)
Всього	6605,409 кг	6 592,324 кг

Якщо порівнювати по речовинам, які вилучаються найбільше, то, в переважній більшості, речовини співпадають, тобто, в обох порівняльних даних до 5 основних речовин належать: канабіс, героїн, кокаїн, макова соломка, амфетамін, що складають більше 98% від загальної кількості обсягів вилучення по закінчених кримінальних провадженнях та більше 94% від загальної кількості обсягів вилучень на початок досудового розслідування.

Щодо загальних обсягів вилучень по закінчених кримінальних провадженнях та діях на початок досудового розслідування, то розбіжності складають лише 13,085 кг, що становить менше 1%.

Діяльність правоохоронних органів

У лютому 2020 року працівниками ДПН НПУ з УПН ГУНП у м. Києві задокументовано злочинну діяльність наркоугруповання з міжнародними зв'язками в складі 9 осіб, яке через Інтернет-платформи займалось виготовленням та збутом наркотичних засобів та психотропних речовин.

У ході проведення спецоперації вилучено 38 кг амфетаміну, 17 кг метамфетаміну, 9 кг псилоцибінових грибів, 100 тис. шт. таблеток екстазі, 19,6 кг МДМА, 50 тис. LSD, 5,6 кг канабісу, 5,6 кг метадону, 1,5 кг кокаїну, 80 кг PVP, 2,8 кг кетаміну, 1,7 кг мефедрону.

У квітні 2020 року працівниками Нацполіції викрито організовану злочинну групу, члени якої налагодили виготовлення та збут в особливо великих розмірах наркотичного засобу «метадон» і психотропних речовин, використовуючи мережу Інтернет-магазинів та Telegram-каналів. У ході проведення спецоперації викрито 27 учасників групи, ліквідовано 2 лабораторії, вилучено понад 50 кг метадону, 10 кг мефедрону, прекурсори та інші складові, достатні для виготовлення понад 500 кг «Метадону», грошові кошти – 177 000 грн., 2 850 доларів США, 3 050 євро, 4 пістолети різних марок, 1 карабін нарізний, набой до зброї різних калібрів – 60 шт. та 18 автомобілів.

Вилучена кількість метадону є найбільшою партією, яка вилучалася в Україні з часів незалежності. Її вартість становить 2 мільйони доларів США. Переважна більшість вилучених наркоречовин була призначена для експорту до країн близького зарубіжжя.

У грудні працівниками Національної поліції України припинено діяльність 102 Інтернет-магазинів із продажу наркотичних засобів та психотропних речовин, перекрито 2 міжнародні канали надходження психотропів до України з Королівства Нідерландів та Китайської Народної Республіки, ліквідовано діяльність нарколабораторії з виготовлення психотропних речовин на території Київської області, затримано 50 фігурантів, з яких 28 постійні покупці Інтернет-магазину «BOHOSHOP».

Під час проведення 28 санкціонованих обшуків вилучено понад 20 кг Альфа РVP, близько 8 кг амфетаміну, понад 4 кг канабісу, близько 1 000 пігулок «екстазі», гриби, трамадол, метадон, рослини коноплі, 200 л психотропної речовини у рідкому стані та 110 л прекурсорів, які використовуються для виготовлення психотропних речовин, зброю, комп'ютерну техніку, транспортні засоби та гроші.

Також, у 2020 році виявлено 3 207 фактів незаконних посівів нарковмісних рослин, з яких 980 – маку та 2 227 – конопель. Загальна площа виявлених незаконних посівів складає 246 га. Усього знищено понад 3 965 000 нарковмісних рослин, з них маку – понад 228 000 шт. та конопель – понад 3 736 000 шт. За фактами порушень вимог законодавства з культивування нарковмісних рослин підрозділами Національної поліції України (НПУ) розпочато 1 825 кримінальних проваджень. Переважна більшість цих злочинів пов'язано з виявленням значних незаконних посівів нарковмісних рослин, вирощуваних із застосуванням спеціального обладнання методами гідропоніки і крапельного поливу.

Як приклад, працівниками Департаменту боротьби з наркозлочинністю Національної поліції України за допомогою аеророзвідки на присадибній ділянці місцевих мешканців виявлено та знищено незаконний посів 350 рослин елітних конопель, які незаконно вирощувалися з використанням крапельного поливу. За вчинення тяжкого злочину, передбаченого ч. 2 ст. 310 КК України, затримано двох наркозлочинців, одному з яких обрано запобіжний захід – тримання під вартою, іншому заставу у розмірі 400 тис. грн.

Протягом 2020 року за результатами правозастосовної діяльності спецпідрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України самостійно та у взаємодії з іншими правоохоронними органами:

- ліквідовано 15 нарколабораторій;
- з незаконного обігу вилучено 221,653 кг героїну, 174,924 кг кокаїну, 76,480 кг психотропних речовин, 955,370 кг прекурсорів тощо.

Зокрема:

У січні 2020 року припинено спробу контрабанди в Україну автомобільним транспортом громадянином України 107,1 тис. пігулок лікарського засобу, що містять у своєму складі прекурсор псевдоефедрін.

Притягнуто до відповідальності іноземця – організатора каналу контрабанди героїну, який у складі організованої злочинної групи наприкінці 2019 року намагався незаконно перемістити з України до однієї з країн Європейського Союзу понад 221 кг героїну.

Ліквідовано канал транзитного переміщення каптагону. З незаконного обігу

вилучено 750 кг каптагону на суму понад 30 млн доларів США (психотропна речовина відома як “бойовий наркотик Ісламської держави”). Затримано двох організаторів – мешканців Одеси та Львова, яким у жовтні 2020 року повідомлено про підозру.

Припинено 7 фактів незаконного ввезення в Україну значних партій кокаїну через морські порти Одеської області:

- у лютому 2020 року припинено спробу контрабанди 31 кг кокаїну. Встановлено організатора каналу контрабанди, якому повідомлено про підозру;
- у травні 2020 року припинено спробу контрабанди 53,4 кг кокаїну;
- у серпні 2020 року припинено спробу контрабанди 56 кг кокаїну;
- у вересні 2020 року припинено спробу контрабанди 100 кг кокаїну;
- у жовтні 2020 року припинено спробу контрабанди 50 кг кокаїну;
- у листопаді 2020 року припинено спробу контрабанди 20 кг кокаїну;
- у грудні 2020 року припинено спробу контрабанди 46 кг кокаїну.

(вага кокаїну вказана, як бруutto, та підрахована при вилученні. Кількість кокаїну у перерахунку на 100% чистоти встановлюється в ході експертизи і залежить від обсягу домішок).

Знешкоджено діяльність однієї з гілок т.з. наркосиндикату «Хімпром», учасники якого з 2014 року організували розгалужену мережу зі збуту наркотиків на території Казахстану, Білорусії, Російської Федерації через мережу “Інтернет” та чат-боти месенджера «Телеграм» шляхом так званих «закладок», з подальшим обготівковуванням та легалізацією коштів в Україні. 22 особам повідомлено про підозру.

Припинено діяльність міжрегіонального організованого злочинного угруповання, яке займалось виготовленням та збутом наркотичних засобів і психотропних речовин на території 15 областей України. Число учасників перевищувало 20 осіб. Продаж «товару» був організований через месенджер «Телеграм», доставка – поштовим каналом та методом «закладок», гроші надходили на віртуальні електронні гаманці різних платіжних систем. Щомісячний обіг у наркоділків становив майже 5 млн. грн.

У м. Кропивницький припинено діяльність злочинної організації, члени якої постачали до виправної колонії наркотичні засоби і психотропні речовини. Наркобізнес організував так званий «смотрящий» за спецустановою, залучивши до протиправної діяльності інших ув'язнених та місцевих жителів. Наркотики переправляли в посылках, передачах або перекидали в пакунках через паркан, в одному такому пакунку налічувалось до 150 разових доз. Організатору та ще 7 особам (з них 5 відбувають покарання у пенітенціарному закладі) повідомлено про підозру.

Лабораторії.

На Київщині припинено діяльність нарколабораторії з виготовлення метадону та амфетаміну, яку організували колишні працівники поліції. За місяць зловмисники виготовляли майже 5 кг метадону та 10 кг амфетаміну. Вилучено понад 2 кг метадону і 3,5 кг амфетаміну (їх вартість на “чорному ринку” складає 4,9 млн. грн.), 4,7 кг метадону в рідкому стані, що знаходився у процесі обробки, велику кількість прекурсорів та обладнання для виготовлення наркотиків. Трьом учасникам угруповання повідомлено про підозру.

На Житомирщині припинено діяльність нарколабораторії, де щомісяця виробляли майже 5 кг метадону на понад 3 млн. грн. за тіншовими розцінками. Затримано та повідомлено про підозру трьом наркодилерам, які збували наркотик у західних та центральних регіонах України, у них вилучено майже 10 кг метадону.

У м. Києві ліквідовано нарколабораторію, а також мережу зі збуту прекурсорів та хімічних речовин, що використовуються для виготовлення наркотиків. За результатами проведення обшуків за місцем розташування нарколабораторії, складських приміщень, а також Інтернет магазину виявлено та вилучено понад 9 кг прекурсорів фенілнітропропену, близького 2 л ртуті, понад 80 л інших прекурсорів, а також понад 1 т хімічних речовин та обладнання, яке використовуються для виготовлення наркотиків. Організатора лабораторії затримано.

Також, виявлено близько 3 тис. фактів незаконних посівів нарковмісних рослин.

Обсяг вилучення на початок досудового розслідування нарковмісних рослин становить: канабісу – 5 636 538,25 г, макової соломки – 68 698,06 г.

За даними МВС та СБУ кількість ліквідованих рослин становить 3 967 211 шт., з них опійного маку – 228 000 шт., канабісу у захищеному ґрунті – 3 739 211 шт.

Основні дані

Канабіс

	Рік	Значення
Поширеність вживання протягом останніх 30 днів (15-17 років) (% ESPAD)	2019	2,8
Поширеність вживання – минулого року (15-17 років) (%)	2019	5,7
Поширеність вживання наркотиків минулого року – все доросле населення (%)	Дослідження не проводилися	
Всі, хто отримує лікування (%)	2020	2,6
Особи, які вперше отримують лікування (%)	2020	17,7
Обсяг вилученої трави канабісу (кг)	2020	5 636,54
Кількість вилучень трави канабісу	Інформація відсутня	
Обсяг вилученої смоли канабісу (кг)	Інформація відсутня	
Кількість вилучень смоли канабісу	Інформація відсутня	
Вміст – трава (% ТГК) (мін. та макс. зареєстровані показники)	Інформація відсутня	
Вміст – смола (% ТГК) (мін. та макс. зареєстровані показники)	Інформація відсутня	
Ціна за 1грам – трава (Євро) (мін. та макс. зареєстровані показники)	2020	від 0,64 до 8,12
Ціна за 1грам – смола (Євро) (мін. та макс. зареєстровані показники)	2020	19,49

Кокаїн

	Рік	Значення
Поширеність вживання – школи (15-17 років) (% ESPAD)	2019	1,2
Поширеність вживання – минулого року – серед молоді (%)	Дослідження не проводилися	
Поширеність вживання наркотиків минулого року – все доросле населення (%)	Дослідження не проводилися	
Всі, хто отримує лікування (%)	2020	0,26
Особи, які вперше отримують лікування (%)	2020	1,86
Обсяг вилученого кокаїну (кг)	2020	165,960
Кількість вилучень кокаїну	Інформація відсутня	
Чистота – (Євро) (мін. та макс. зареєстровані показники)	Інформація відсутня	
Ціна за 1грам – (Євро) (мін. та макс. зареєстровані показники)	2020	від 77,9 до 194,9

Амфетаміни

	Рік	Значення
Поширеність вживання – школи (15-17 років) (% ESPAD)	2019	1,7
Поширеність вживання – минулого року – серед молоді (%)	Дослідження не проводилися	
Поширеність вживання наркотиків минулого року – все доросле населення (%)	Дослідження не проводилися	
Всі, хто отримує лікування (%)	Інформація відсутня	
Особи, які вперше отримують лікування (%)	Інформація відсутня	
Обсяг вилученого амфетаміну (кг)	2020	33,76
Кількість вилучень амфетаміну	Інформація відсутня	
Чистота – амфетамін (Євро) (мін. та макс. зареєстровані показники)	Інформація відсутня	
Ціна за 1грам – амфетамін (Євро) (мін. та макс. зареєстровані показники)	2020	від 3,6 до 39

Галюциногени

	Рік	Значення
Поширеність вживання протягом життя (15-17 років) (% ESPAD)*	2019	2,0
Поширеність вживання – минулого року (15-17 років) (%)*	2019	4,1
Поширеність вживання наркотиків минулого року – все доросле населення (%)	Дослідження не проводилися	
Всі, хто отримує лікування (%)	2020	0,02
Особи, які вперше отримують лікування (%)	2020	50
Обсяг вилученого екстазі (таблетки)	Інформація відсутня**	
Кількість вилучень екстазі	Інформація відсутня**	
Чистота (екстазі мг на таблетку) (мін. та макс. зареєстровані показники)	Інформація відсутня**	
Чистота (екстазі% на таблетку) (мін. та макс. зареєстровані показники)	Інформація відсутня**	
Ціна за таблетку (Євро) (мін. та макс. зареєстровані показники)	2020	від 0,6 до 32,5

Примітка:*дані наведені по «Екстазі»

** за інформацією Офісу ГПУ, дані по «Екстазі» окремо не ведуться.

Опіюди

	Рік	Значення
Вживання опіюдів з високим ризиком (поширеність) (показник/1000)	Інформація відсутня	
Всі, хто отримує лікування (%)	2020	29,12
Особи, які вперше отримують лікування(%)	2020	12,9
Обсяг вилученого героїну (кг)	2020	572,34
Кількість вилучень героїну	Інформація відсутня	

Чистота – героїн (%) (мін. та макс. зареєстровані показники)	Інформація відсутня	
Ціна за 1 грам – героїн (Євро) (мін. та макс. зареєстровані показники)	2020	від 14,6 до 77,95

Інфекційні захворювання, пов'язані з вживанням наркотиків шляхом ін'єкцій / смерті

	Рік	Значення
Нові діагностовано випадки ВІЛ через ін'єкційне вживання наркотиків – від 15 до 64 років (випадки / 1млн осіб, джерело:)	Інформація відсутня	
Перебуває на обліку на кінець звітного року осіб з діагнозом ВІЛ-інфекції внаслідок уживання наркотичних речовин ін'єкційним шляхом	2020	12 687
Поширеність ВГС серед ЛВІН (%)	Інформація відсутня	
Ін'єкційне вживання наркотиків – все населення на кінець звітного періоду (кількість випадків / 1000 осіб)	Інформація відсутня	
Смерті від вживання наркотиків від 15 до 64 років	2020	587*

Примітка: *кількість випадків

Заходи в сфері охорони здоров'я та соціального забезпечення

	Рік	Значення
Шприці, що розповсюджуються в рамках соціальних програм за бюджетні кошти	2020	17 421 494
Шприці, що розповсюджуються в рамках соціальних програм неурядовими громадськими організаціями	2020	22 789 072
Клієнти ЗПТ	2020	14 868

Звернення за лікуванням

	Рік	Значення
Всі отримувачі	2020	25 876
Особи, які вперше отримують лікування	2020	3 782
Усі клієнти лікування (поширеність – на кінець 2020 року)	2020	62 419

Правопорушення, пов'язані з наркотиками

	Рік	Значення
Кількість облікованих кримінальних правопорушення	2020	27 430
Кримінальні правопорушення через вживання (без мети збуту) / володіння (з метою збуту)	2020	15 735/8 392

Законодавство України щодо алкогольних напоїв

Законодавство про основні засади державної політики у сфері політики щодо алкогольних напоїв базується на Конституції України, низці законів та Стратегії, а також прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів.

Основним Законом, який регулює обіг в даній сфері є [Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального»](#). Цей Закон визначає основні засади державної політики щодо регулювання виробництва, експорту, імпорту, оптової і роздрібною торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим та зерновим дистилятом, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, дистилятом виноградним спиртовим, спиртом-сирцем плодовим, біоетанолом, алкогольними напоями, тютюновими виробами та паливом, забезпечення їх високої якості та захисту здоров'я громадян, а також посилення боротьби з незаконним виробництвом та обігом алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального на території України.

У 2020 році були внесені зміни до нього ([16.01.2020 № 465-IX](#)).

Вищезазначеними змінами, передбачено, що під дію цього Закону підпадають і рідини, що використовуються в електронних сигаретах.

Разом з цим, в Україні діє низка нормативно-правових актів, які направлені на охорону здоров'я громадян від шкідливого впливу алкогольної продукції через заборони. Перелік заборон визначається [Законом України «Про рекламу»](#), контроль за дотриманням якого покладається на Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів в тому числі і захисту прав споживачів реклами; Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення щодо телерадіоорганізацій усіх форм власності. Відповідальність за порушення законодавства про рекламу передбачена ст.27 Закону України «Про рекламу» та Порядком накладення штрафів за порушення законодавства про рекламу, затвердженого [постановою Кабінету Міністрів України від 26.05.2004 № 693 \(зі змінами\)](#).

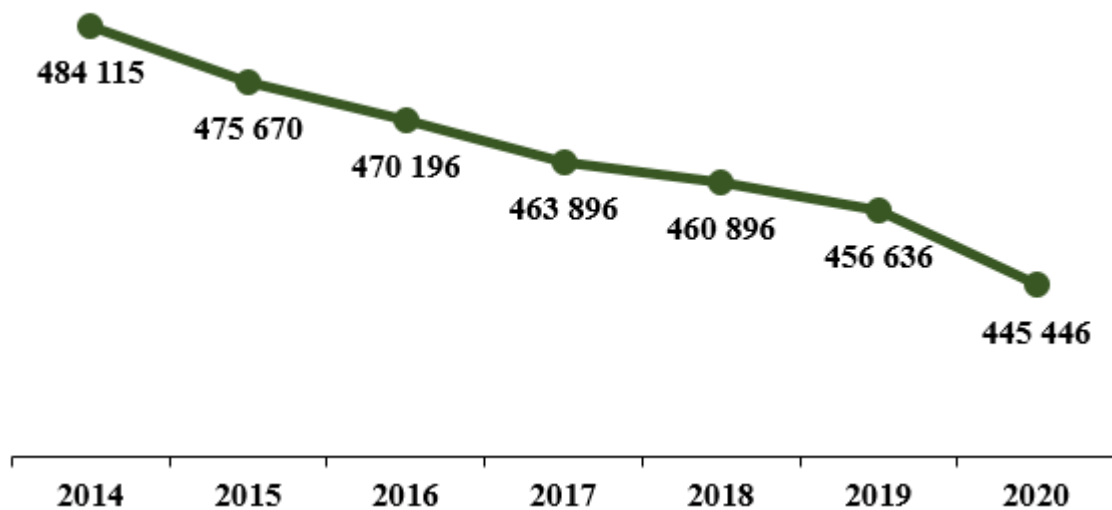
Держава здійснює контроль через політики ціноутворення та оподаткування.

Так, на спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво встановлено акцизний податок відповідно до статті 215.3.1.податкового Кодексу України та встановлено розмір мінімальних оптово-відпускних і роздрібних цін на окремі види алкогольних напоїв згідно з нормами [постанови Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2008 року № 957](#) «Про встановлення розміру мінімальних оптово-відпускних і роздрібних цін на окремі види алкогольних напоїв».

Лікування розладів психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю

В Україні, станом на 01.01.2021, під наглядом у диспансерній групі перебувало 441 700 осіб із розладами психіки та поведінки через вживання алкоголю, майже 77% яких відносилися до вікової групи старших за 36 років.

Поширеність розладів психіки та поведінки через вживання алкоголю за 2014 - 2020 роки



Примітка: джерело – дані Центру медичної статистики МОЗ (Форма № 32 «Звіт щодо осіб, які мають розлади психіки через уживання ПАР, за 2020 рік»)

В порівнянні з 2014 роком поширеність розладів психіки та поведінки через вживання алкоголю в 2020 році зменшилася майже на 8,7%.

В Україні у 2020 році захворюваність розладів психіки та поведінки через вживання алкоголю, тобто кількість осіб, яких було взято під нагляд з уперше встановленим діагнозом, склала – 17 921 особи. З них більш ніж 42% склали сільські жителі, та 74% осіб старші за 35 років.

Впродовж 2020 року 181 038 осіб з відповідним діагнозом були охоплені лікуванням у диспансерній групі та 53 394 особи - у профілактичній групі нагляду.

У тому числі у 2020 році з діагнозом гострі психотичні алкогольні розлади було проліковано 3 329 особи.

Кількість пролікованих у 2020 році осіб, які мають розлади психіки через вживання алкоголю



Примітка: джерело – дані Центру медичної статистики МОЗ (Форма № 32 «Звіт щодо осіб, які мають розлади психіки через уживання ПАР, за 2020 рік»)

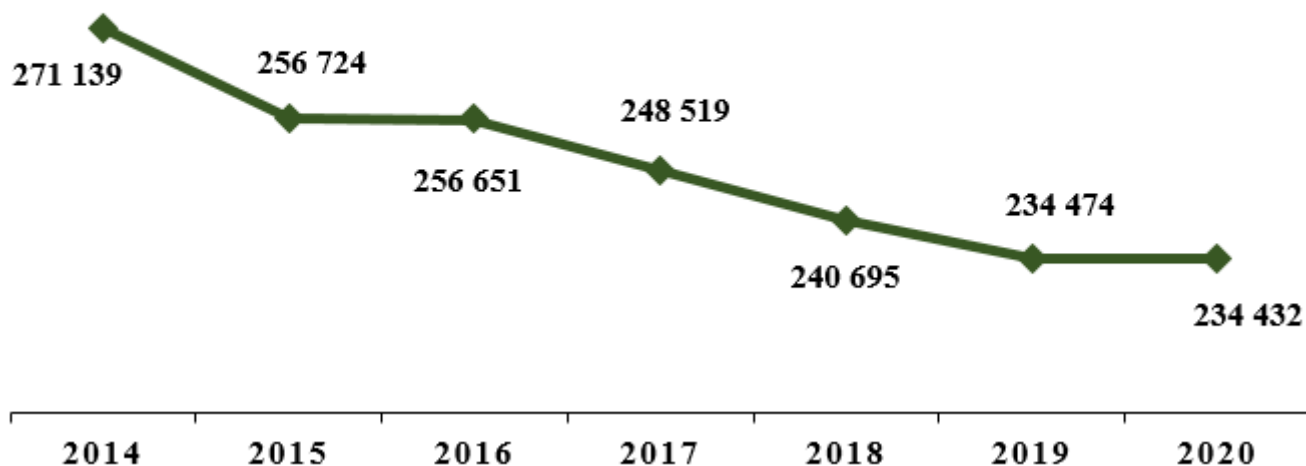
З диспансерної групи (181 038 осіб) – 141 218 осіб отримували лікування в амбулаторних умовах та 39 761 особи – у стаціонарах. Примусово, тобто за рішенням суду, лікування отримали 59 осіб – в установах виконання покарань.

Динаміка кількості пролікованих осіб, які мають розлади психіки через вживання алкоголю за 2014 – 2020 роки

З них, приблизно щорічно:

10 % - взято під нагляд з уперше встановленим діагнозом

1,2% - гострі психічні алкогольні розлади



Примітка: джерело – дані Центру медичної статистики МОЗ (Форма № 32 «Звіт щодо осіб, які мають розлади психіки через уживання ПАР, за 2020 рік»)

В порівнянні з 2014 роком динаміка пролікованих осіб у 2020 році зменшилася на 33%. При цьому структура серед охоплених лікуванням залишалася стабільною. Так, приблизно 10% осіб щорічно беруться під нагляд з уперше встановленим діагнозом, та 1,2% осіб щорічно потрапляють з діагнозом гострі психотичні алкогольні розлади.

Смертність, пов'язана із вживанням алкоголю та отруєння ним

В Україні збір та узагальнення інформації щодо причин смерті здійснює Держстат.

За даними Держстату у 2020 році було зафіксовано 9 709 випадків смертей, пов'язаних із вживанням алкоголю, та отруєнь ним. З них 729 випадків смертей відносилися до розладів психіки та 2 813 випадків відносилося до зовнішніх причин смерті, пов'язаних із вживанням алкоголю та його похідних.

У гендерному співвідношенні 79,83% становили чоловіки (7 751 випадок) та 20,17% – жінки (1 958 випадків).

За віковими групами найбільша кількість смертей у 2020 році:

- 9 525 випадків (98,10%), припадала до вікової групи від 30 років і старше;
- 352 випадки (3,63%) – до вікової групи 70 років і старше;
- 1 323 випадки (13,63%) – від 40 до 44 років;
- 2 випадки – до вікової групи від 0 до 14 років, тобто діти.

За наміром дії (отруєння алкоголем та його похідними) випадки смертей розподілилися наступним чином:

- 2 513 випадків смертей – випадкові отруєння;
- 299 випадків смертей – отруєння з невизначеним наміром.

Кількість смертей у 2020 році за віковими групами та окремих причин смертей, та частка смертей за статтю



Примітка: джерело розрахунку - дані Держстату за 2020 рік

В Україні у 2020 році смертність, пов'язана зі вживанням алкоголю, серед населення у віці від 15-64 років, становила 346,6 особи на 1 000 000 населення*.

Примітка: *Розрахунок здійснено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та даних по Донецькій і Луганській областях.

Вживання алкогольних напоїв серед підлітків (14-17 років)

В Україні з 1995 року на регулярній основі здійснюється опитування учнівської молоді в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – [ESPAD](#)», яке проводить за підтримки Європейського моніторингового центру з наркотиків та наркотичної залежності (м. Лісабон, Португалія).

Опитування проводиться кожні 4 роки, та охоплює учнівську молодь у віці 14-17 років.

У 2019 році в Україні відбулася сьома хвиля опитування, яка охопила 8 509 респондентів (4 108 хлопців та 4 401 дівчат), які є учнями сільських та міських закладів загальної середньої освіти, закладів професійної технічної освіти.

Результати 2019 року демонструють, що доступ до алкоголю збільшився – більша половина опитуваних відзначили, що легко можуть дістати пиво, вино або слабоалкогольні напої.

Переважна більшість (85,7%) опитаних підлітків має досвід вживання алкоголю (82,7% серед хлопців та 88,4% серед дівчат).

Майже половина (46,3%) респондентів мають «значний» досвід вживання алкоголю - пили алкогольні напої десять разів і більше.

У десять років або раніше вперше спробували алкоголь 13,4% опитаних.

Протягом останніх 30 днів принаймні один раз вживала алкоголь майже половина (46,5%) опитаних. Кожен п'ятий (22,5%) підліток вживав алкоголь більш ніж три рази протягом останніх 30 днів.

Кожен п'ятий підліток уперше відчував стан значного алкогольного сп'яніння у віці 14 років або раніше (21,2% серед хлопців та 20,3% серед дівчат).

З огляду на випадки вживання упродовж останнього місяця, найбільшою популярністю у підлітків користуються, насамперед, вино та слабоалкогольні напої.

Більш ніж чверть респондентів (28,3%) повідомили, що вживали алкоголь тиждень тому або раніше. Дівчата під час останнього вживання алкоголю найчастіше пили вино (37,5%) та шампанське (31,7%). Хлопці порівняно частіше вживали пиво – про це зазначили 28,1% респондентів.

Майже половина (45,0%) опитаних підлітків принаймні один раз у житті відчували стан алкогольного сп'яніння, третина (31,1%) – упродовж останнього року, а 12,8% респондентів – за останній місяць.

Кількість дівчат, які вживали алкогольні напої впродовж року та впродовж останнього місяця, більше, ніж хлопців. Про недавнє вживання алкоголю (тиждень тому або раніше) частіше повідомляли дівчата, ніж хлопці.

Вино й шампанське користується більшою популярністю серед дівчат, ніж серед хлопців. Пиво - найбільш популярний алкогольний напій серед хлопців.

Можна виділити чотири групи актуальних причин (мотивів) вживання алкогольних напоїв:

- для покращення настрою – 39,4% (36,5% серед хлопців та 42,2% серед дівчат);
- вирішення внутрішніх проблем – 26,8% (23,4% серед хлопців та 30,1% серед дівчат);
- «отримання кайфу» – 17,3% (16,7% серед хлопців та 17,9% серед дівчат);
- для схвалення іншими – 12,5% (13,5% серед хлопців та 11,5% серед дівчат).

Законодавство України щодо азартних ігор

14 липня 2020 року було прийнято Закон України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор», який визначає правові засади здійснення державного регулювання господарської діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор в Україні, визначає правові, економічні, соціальні та організаційні умови функціонування азартних ігор.

Законом запроваджується комплексне регулювання ринку азартних ігор в Україні, зокрема:

- виключний перелік видів діяльності у сфері азартних ігор, що дозволені в Україні;
- запроваджується система ліцензування діяльності у сфері азартних ігор з диференційованим розміром плати за ліцензії залежно від виду діяльності, розташування грального закладу тощо;
- встановлюються жорсткі вимоги до фінансового стану організаторів азартних ігор з метою забезпечення їх фінансової стабільності та гарантування виплат вигравшів;

- встановлюються спеціальні вимоги щодо відповідності грального обладнання, що використовується для проведення азартних ігор, загальноприйнятим міжнародним стандартам;

- створюються засади для запровадження обмежень щодо діяльності операторів, що не зареєстровані в Україні та не мають відповідної ліценції;

- встановлюються вимоги до гравців та їх ідентифікації, що сприятиме попередженню негативних наслідків від участі в азартних іграх, зокрема осіб, які не досягнули 18 років, та жорсткі фінансові санкції за невиконання таких вимог;

- створюється реєстр самообмежених осіб та осіб, щодо яких наявні інші обмеження, що надає змогу обмежити участь в азартних іграх фізичної особи термін від 6 місяців до 3 років;

- запроваджується принцип "відповідальної гри", що передбачає здійснення організатором азартних ігор заходів щодо попередження та мінімізації негативних наслідків від участі фізичних осіб в азартних іграх та створюються механізми боротьби із ігровою залежністю (лудоманією);

- встановлюються обмеження щодо місць проведення азартних ігор;

- встановлюється фінансова, адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення законодавства України у сфері грального бізнесу тощо.

Законом встановлено, що органом державного регулювання у сфері азартних ігор є Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей, що підпорядкований Кабінету Міністрів України (далі – Комісія). До компетенції Комісії відноситься ліцензування організаторів азартних ігор, ведення відповідних реєстрів, встановлення вимог щодо сертифікації відповідного грального обладнання.

Законом запроваджується Державна система онлайн-моніторингу, яка є основним інструментом здійснення Уповноваженим органом функції з державного нагляду (контролю) за діяльністю у сфері організації та проведення азартних ігор.

Закон передбачає створення в Державному бюджеті України спеціального Фонду для підтримки медицини, спорту та культури. Порядок спрямування коштів Фонду підтримки медицини, спорту та культури визначається Кабінетом Міністрів України.

Обмеження щодо реклами азартних ігор визначаються статтею 22¹ Закону України «Про рекламу».

Залежність від азартних ігор

Питання поширеності захворюваності та шкоди, пов'язаної з азартними іграми, Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) порівняно з величиною шкоди від основних депресивних розладів, зловживання алкоголем та залежності і оцінено як шкода, що значно вища ніж шкода, пов'язана з розладами психіки внаслідок наркотичної залежності.

Так, дослідженнями було встановлено, що тягар шкоди від азартних ігор для людини становив у 2,5 рази більше, ніж діабет і в 3,0 рази більше ніж розлади, пов'язані із вживанням наркотиків. Цей тягар насамперед пов'язаний з фінансовими наслідками, порушенням стосунків, емоційними розладами, негативними наслідками в роботі і освіті та непропорційно впливає на незахищені групи населення, спричиняючи і посилюючи існуючі соціальні нерівності.

Національною асоціацією США з проблем азартних ігор оцінено ризик виникнення залежності від гри у будь-якої особи з ймовірністю у 48%. Для

порівняння: ймовірність стати особою залежною від алкоголю – 34%, від вживання наркотиків – 32%. Поведінка цих осіб, характеризуються втратою контролю над грою (не контролює тривалість, інтенсивність, частоту), віддаванням їй пріоритету на шкоду іншим видам діяльності, інтересам і повсякденним заняттям, при цьому інтенсивність ігрової діяльності не можна зупинити, незважаючи на негативні наслідки.

В Україні питання залежності від азартних ігор досліджено в рамках міжнародного проекту ESPAD, яке проведено в 2019 році та охопило 8 509 респондентів (4 108 хлопців і 4 401 дівчат) віком 14-17 років, які є учнями, слухачами та студентами сільських та міських закладів загальної середньої освіти, закладів професійної (професійно-технічної) освіти та закладів фахової перед вищої освіти.

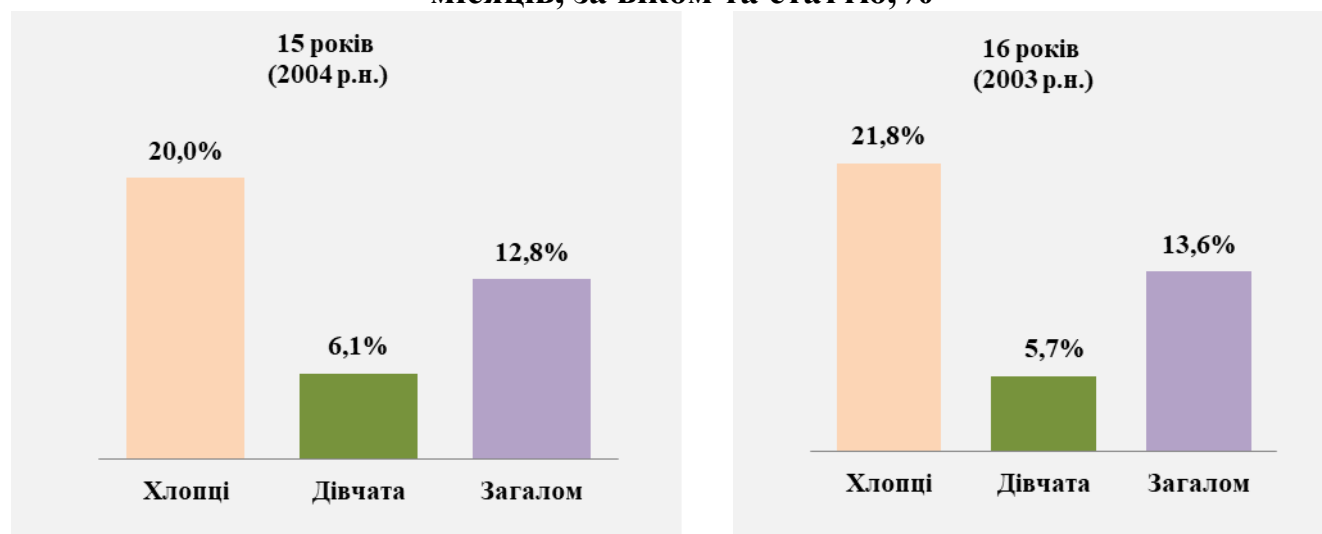
За результатами такого дослідження у 2019 році 85,9% опитаних підлітків грали в азартні ігри на гроші протягом останніх 12 місяців.

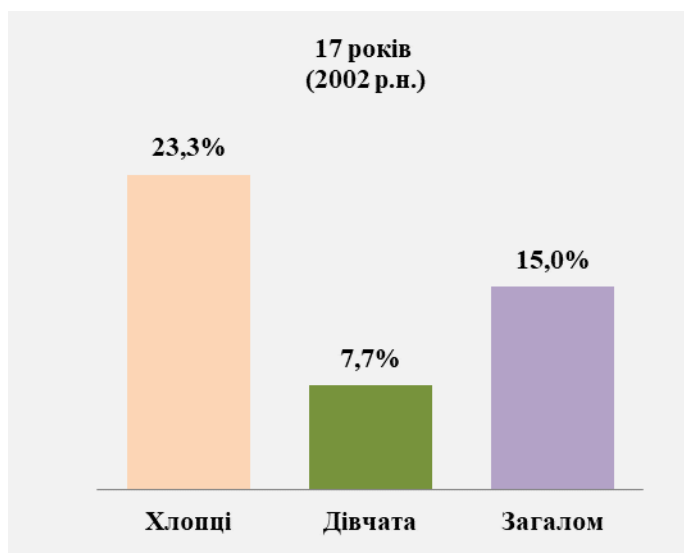
Із частотою два та більше разів на тиждень грають в азартні ігри порівняно незначна частка опитаних підлітків – загалом 2,7% (4,9% серед хлопців і 0,7% серед дівчат). Кожен десятий повідомив (11,4%), що грав від 1 до 4 разів на місяць протягом останніх 12 місяців.

Найбільша частка серед підлітків, які протягом останніх 12 місяців грали в азартні ігри у звичайний день, витрачали на це менше 30 хвилин (6,6%). Гравців, які грали на гроші протягом двох, трьох або більше годин, загалом налічується 2,2% (переважно це хлопці – про таку ігрову активність заявили 3,9% хлопців та 0,7% дівчат).

6,2% опитаних підлітків повідомили, що вони грали в азартні ігри на гроші більше, ніж 2 години за один раз протягом останніх 12 місяців – про це заявив кожен десятий хлопець (10,5%) та 2,3% дівчат. Частіше за інших більш ніж 2 години за раз протягом останніх 12 місяців грали в азартні ігри студенти закладів професійної технічної освіти – про це заявили 9,7% таких студентів.

Частка підлітків, які грали в азартні ігри хоча б 1 раз протягом останніх 12 місяців, за віком та статтю, %





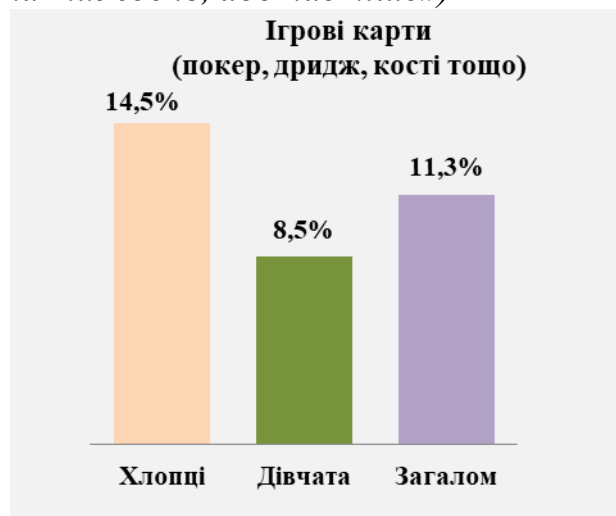
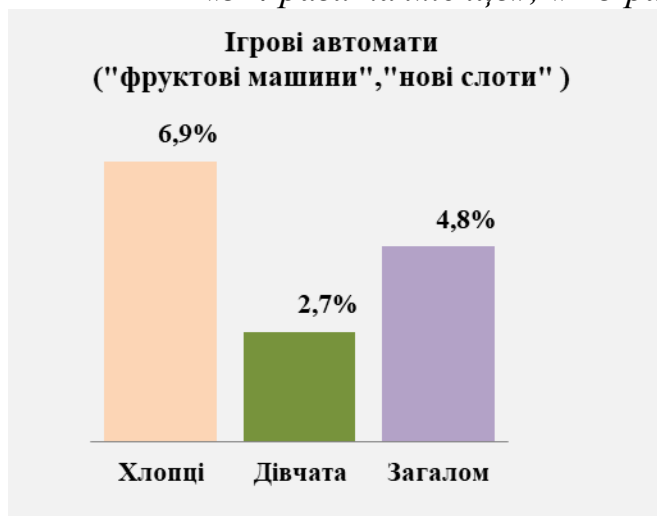
Примітка: джерело - дані дослідження ESPAD за 2019 рік.

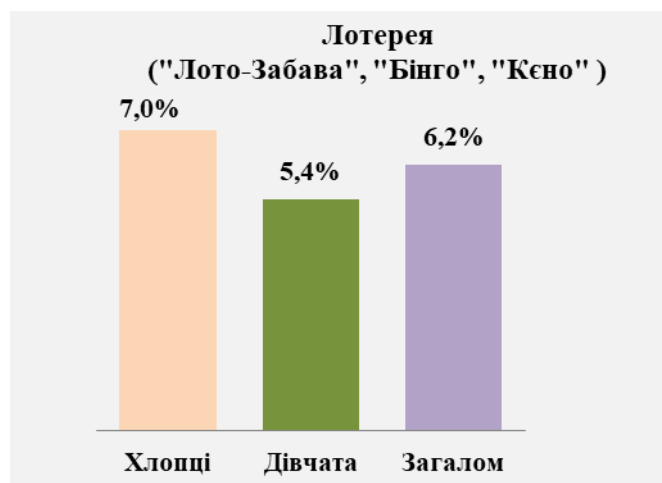
Найбільшою популярністю серед підлітків користуються ігрові карти (покер, бридж, кості тощо) – 11,3% опитаних грали в карти на гроші протягом 12 місяців. Ставки в спорті або на тварин до вподоби кожному десятому підлітку – 10,2% опитаних роблять ставки. Важливо зазначити, що до цього типу гри залучені переважно хлопці.

Гра в лотерею приваблює загалом 6,2% опитаних. Найменш поширеним серед підлітків типом азартних ігор є ігрові автомати («фруктові машини», «нові слоти» тощо) – приблизно 4,8% опитаних грають в автомати. Суттєвих відмінностей серед підлітків, які відвідують різні заклади освіти, не спостерігалось.

Практично кожен десятий (9,6%) опитаний зізнався, що використовував інтернет, якщо грав в азартні ігри на гроші протягом останніх 12 місяців, причому 3,7% підлітків повідомили, що вони завжди використовували інтернет, коли грали в азартні ігри на гроші.

Частка підлітків, які з певною частотою грали в азартні ігри протягом останніх 12 місяців, за статтю, % (сума відповідей: «1 раз на місяць або рідше», «3-4 рази на місяць», «2-3 рази на тиждень, або частіше»)





Примітка: джерело - дані дослідження ESPAD за 2019 рік.

Показник проблематичної гри в азартні ігри розраховується на основі двох індикаторів. Респондентам було поставлено запитання стосовно того, чи відчували вони коли-небудь потребу ставити все більше й більше грошей в азартній грі (5,5% відповідей «так»), та чи доводилося їм обманювати близьких про кількість витрачених на гру коштів (2,8% відповідей «так»).

Серед опитаних підлітків 6,7% перебувають у залежності від азартних ігор. Мають проблематичну залежність – 1,5% підлітків, які входять до групи залежних.

Індикатори залежності від азартних ігор, ствердних відповідей респондентів за статтю, %

	Хлопці	Дівчата	Загалом
Чи ти коли-небудь відчував (-ла) потребу ставити все більше і більше грошей в азартній грі?	8,9	2,4	5,5
Чи тобі коли-небудь доводилося говорити неправду (брехати) близьким людям про те, скільки грошей ти витратив на азартні ігри?	4,6	1,1	2,8

Проблематична гра в азартні ігри, за віком та статтю, %

	Хлопці	Дівчата	Загалом
Відсутність проблем через азартні ігри	89,2	97,1	93,3
Залежність від азартних ігор	10,8	2,9	6,7
В т.ч. – проблематична залежність від азартних ігор	2,6	0,5	1,5

Ключові результати проведеного дослідження:

- Третина (27,5%) опитаних підлітків вважає, що проводить забагато часу за комп'ютерними іграми. 13,9% зізнаються, що в них псується настрій через відсутність можливості грати в ігри на комп'ютері, планшеті, в смартфоні тощо.

- Чверть (25,7%) респондентів повідомили, що їхні батьки вказують їм на те, що вони проводять забагато часу за комп'ютерними іграми.

- 6,2% опитаних підлітків повідомили, що вони грали в азартні ігри на гроші більше, ніж 2 години за один раз протягом останніх 12 місяців - про це заявив

кожен десятий хлопець (10,5%) та 2,3% дівчат.

- Практично кожен десятий (9,6%) опитаний зізнався, що використовував інтернет, якщо грав в азартні ігри на гроші протягом останніх 12 місяців.

- Серед усіх респондентів 6,7% перебувають у залежності від азартних ігор (10,8% серед хлопців та 2,9% серед дівчат).

- Проблематичну залежність від азартних ігор мають 1,5% підлітків (2,6% серед хлопців та 0,5% серед дівчат).

Узагальнений висновок

В Україні протягом останніх років спостерігається збільшення кількості осіб, які звертаються за лікуванням внаслідок вживання ПАР.

Близько 69% від усіх осіб отримують лікування внаслідок вживання опіоїдів, 6,2% – внаслідок вживання канабіноїдів. В переважній більшості це молодь віком від 15 до 35 років.

Поширеність вживання будь-яких наркотиків протягом життя серед українських учнів у віці від 15-17 років не вища за середньоєвропейський показник. Так, близько 85,7% опитуваних вживали алкогольні напої, близько 51% палили цигарки, та 8,7% вживали канабіноїди (ESPAD - 2019 рік).

Заходи з питань профілактики та зниження рівня вживання ПАР в переважній більшості здійснюються неурядовими організаціями, які спрямовані на популяризацію здорового способу життя, шляхом проведення різноманітних навчально-просвітницьких заходів, розповсюдження засобів особистого захисту серед населення, в тому числі і серед вразливих його груп.

Кількість померлих від зловживання ПАР, та отруєнь ними за останні п'ять років має тенденцію до зростання. Частка чоловіків у загальній кількості померлих у 2020 році складала близько 90%.

Так, у 2020 році, порівняно із попереднім роком, значно зросла кількість смертей у віковій групі від 35 до 44 років. Водночас, у віковій групі від 30 до 54 років спостерігається значне зростання смертей, пов'язаних із вживанням метадону.

Більшість смертей припадає на отруєння опіоїдами (50,25%), в тому числі на отруєння метадоном (38,4%), та на отруєння неуточненими наркотиками(40,9%).

В Україні найбільші обсяги вилучення ПАР припадають на наркотики рослинного походження (канабіс). На першому місці за обсягами вилучень йде канабіс, на другому місці – героїн, на третьому – кокаїн, далі – макова солома та амфетамін. Тобто, в середньому 98% усіх вилучень припадає на 5 речовин.

Пропозиції щодо удосконалення системи моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації в Україні

1. Здійснити координацію центральних органів виконавчої влади задля проведення аналізу реалізації основних завдань Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2030 року та формування Плану заходів на її виконання, які направлені на:

- профілактику наркозалежності та запобігання незаконному вживанню наркотиків;

- подолання стигматизації та забезпечення захисту прав осіб, які вживають психоактивні речовини;

- лікування та реабілітація осіб з психічними та поведінковими розладами внаслідок вживання психоактивних речовин;
- організацію лікування в установах та закладах Державної кримінально-виконавчої служби засуджених та осіб, взятих під варту, з психічними та поведінковими розладами внаслідок вживання психоактивних речовин;
- удосконалення системи контролю за обігом наркотиків;
- забезпечення доступності наркотичних лікарських засобів, сприяння розвитку паліативної допомоги та замісної підтримувальної терапії;
- боротьбу з незаконним обігом наркотиків;
- моніторинг (динамічне спостереження) наркоситуації;
- державну політику щодо наркотиків;
- міжнародне співробітництво.

2. Проводити на постійній основі робочі наради/зустрічі з суб'єктами моніторингу наркотичної ситуації в країні щодо надання об'єктивної, достовірної інформації/даних за показниками, визначеними Європейським моніторинговим центром з наркотиків та наркотичної залежності, Комісією з наркотичних засобів при ООН, Міжнародним комітетом з контролю за наркотиками, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 689 «Питання проведення моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації в Україні».

3. Опрацювати питання стосовно нормативно-правового врегулювання впровадження в Україні дослідження щодо наявності в стічних водах наркотичних засобів та продуктів їх метаболізму з метою представлення їх в подальших Звітах щодо наркотичної та алкогольної ситуації в Україні.

4. Опрацювати питання проведення моніторингу ситуації в Україні щодо поширеності серед населення залежності від азартних ігор.